CONTRIBUŢII PRIVITOARE LA VIAŢA ŞI ACTIVITATEA LUI IENĂCHIŢĂ VĂCĂRESCU

Eugenia Dima*

Cunoscut şi apreciat în epoca sa, Ienăchiţă Văcărescu apare astăzi ca o personalitate ale cărei multiple preocupări continuă încă să fie dezvăluite, pe măsura aprofundării cercetărilor filologice şi istorice, relevându-se noi laturi ale activităţii sale. Politician patriot, diplomat lucid şi abil, a jucat un rol politic deosebit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ocupând funcţiile de mare paharnic, mare spătar, mare vornic, caimacam (Rădulescu 1974) şi a contribuit cu fineţea şi abilitatea recunoscute la soluţionarea unor stări conflictuale în relaţiile Ţării Româneşti cu Turcia, Rusia, Austria.

Activitatea sa culturală a fost fundamentată pe o solidă educaţie care cuprindea pregătirea în diverse domenii ştiinţifice, filosofice, istorice, pe studiul limbilor greacă, latină, turcă, italiană, germană şi franceză, a căror cunoaştere şi-o perfecţionează mereu prin călătorii şi lecturi numeroase.

În afară de activitatea politică şi diplomatică, Ienăchiţă a fost şi un cărturar de vază, rămânând în istoria noastră culturală prin lucrările sale de gramatician, istoric, lexicograf, poet. I se cunosc opere de importanţă deosebită pentru acea vreme, cum sunt *Observaţii sau băgări dă seamă asupra regulelor si orânduielelor gramaticii rumâneşti,* publicată la Râmnic în 1787 şi reeditată la Viena în acelaşi an, *Istoria preaputernicilor împăraţi otomani,* păstrată în manuscri*s,* neterminată, care a fost cercetată mai mult sub aspectul informaţiei istorice cuprinse în text şi mai puţin din punct de vedere lingvistic, precum şi *Dicţionarele român–grec/grec–român* şi *român–turc/turc–român,* rămase de asemenea în manuscris, despre care Andrei Nestorescu a făcut o amplă prezentare (Nestorescu 1969: *51–63*).

De curând, N. A. Ursu a dezvăluit o latură inedită a activităţii lui, şi anume aceea de traducător al unui fragment din *Prescurtare de logică după Aristotel (**Επίτομος Λογική** κατ' Αριστοτέλην)*, aparţinând învăţatului grec Vikentios Damodos (1700–1752), apărută postum la Veneţia, în anul 1759 (Ursu 2002: *238–242*). Traducerea românească s-a păstrat în ms. *4768* de la BAR (Ştrempel 1992: *114*).

În lucrarea de faţă ne vom ocupa de stabilirea paternităţii lui Ienăchiţă Văcărescu pentru unele texte anonime, precum şi de unele aspecte legate de activitatea poetică sau de viaţa cărturarului.

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.

RITL, nr. 1–4, p. 79–106, Bucureşti, 2013

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

1. Alexandru Ipsilante intenţiona, încă din 1774, să dea un cod de legi care să fie util „lăcuitorilor nu numai pentru buna petrecere, ci şi pentru cinstea lor" (Prav., 5), însă, după cum precizează editorii din 1957, Poarta s-a opus promulgării acestuia, dar „încet, încet, efectul tratatului de la Kűciűk-Kainargi a început să se simtă. Rusia îşi va fi exercitat dreptul de intervenţie în favoarea noastră. Turcia peste câţiva ani a trebuit să cedeze, iar Ipsilante a putut să publice pravila" (Prav., 10). Acest domnitor fanariot a avut prilejul să cunoască bine cutumele şi legile după care funcţiona sistemul judiciar, şi lipsurile acestuia, fiind mai mulţi ani domnitor în Ţara Românească şi Moldova (*Documente* 1956: *494–495*).

Ienăchiţă Văcărescu s-a bucurat de preţuire şi încredere din partea domnitorului Alexandru Ipsilanti care l-a numit vel spătar între 1779–1781 (Rădulescu 1974) şi l-a însărcinat să participe la alcătuirea codului de legi, publicat la 1780, sub numele de *Pravilniceasca Condică*. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea atribuţiile marelui spătar erau de poliţie, judecarea pricinilor, dar şi de justiţie penală, aşa încât Ienăchiţă era îndreptăţit să participe la elaborarea unui cod de legi. Din colectivul de editori care a republicat în anul 1957 ediţia acestui cod de legi, în majoritate jurişti, îl remarcăm pe eminentul filolog Vasile Grecu. În mod cert, acestuia i se datorează comentariile lingvistice şi filologice din paragrafele *Deosibiri dintre textele românesc şi grecesc* (p. 10–13), *Care dintre cele două texte a fost întocmit mai întâi* (p. 13–14), precum şi *Izvoarele pravilei* (p. 14–16). Vasile Grecu semnalează deosebirile între textul grecesc şi versiunea românească, observând numărul mare de cuvinte româneşti incluse în redactarea greacă. Acesta concluzionează că redactarea va fi fost făcută întâi în limba română, ulterior tradusă în greceşte, şi apreciază că autorii codului aveau serioase cunoştinţe juridice, cunoscând şi lucrări occidentale aparţinând lui Montesquieu şi Beccaria.

Din analiza lingvistică şi textologică întreprinse asupra textului românesc din *Pravilniceasca Condică*, prin analiză contrastivă, am constatat, numeroase concordanţe cu limba altor scrieri ale lui Ienăchiţă Văcărescu: *Hatişerifiul Sultanului Selim*, *Gramatica,* traducerea în limba română a fragmentului din *Prescurtare de logică după Aristotel,* păstrat în ms. *4768* de la BAR, *Istoria preaputernicilor împăraţi otomani*[1].

Forme vechi şi regionale (sudice)

Fonetică

– nu s-a produs trecerea lui *ă* la *u* în *mulţămi*, *mulţămit*: 68, 98 Prav.; 13^{r}, Hat.2; 63^{v} Ist.1; 99^{r}, 19^{r}, Ist.2.
– păstrarea lui *ă* în *lăcui*, *lăcuitori*: 84, 86 Prav.; 6 Gram.; 3^{r}, 6^{r}, 9^{v}, 10^{r}, 12^{r}, 14^{r} Hat.2.

[1] Pentru textul gramaticii am utilizat ediţia Cîrstoiu 1982: *85–180*, citând pagina din original. Manuscrisele care conţin istoria lui Ienăchiţă au numerotarea paginilor astfel: partea întâi (Ist.1) are filele de la 1 la 68^{r}; partea a doua (Ist.2) este numerotată în continuare, de la 69^{v} la 101^{v}, apoi se reia numerotarea, de la 1 la 50^{r}.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

– *ă* a trecut la *â* în *râdica*: 90 Prav.; 6^{v} Hat.2.
– trecerea lui *u* la *o* în *coprinde*: 94, 98, 110, 114 Prav.; 8v, 15r Log.; 6, 33 Gram.; l0r, Ist.1; 79v, 14r, 34r, 37r Ist.2, caracteristică graiurilor sudice.
– formele vechi: *adăoga* 56 Prav., *adăogire* 94 Prav.; 8^{r} Hat.2, *răotate* 64, 96 Prav., 3^{r}, Hat.2.
– *e* velarizat: *dăstul*: 116 Prav.; *dăocamdată* 60^{v} Ist.1; *dăstoinic* 11 Gram.; *dăodată* 48^{r} Ist.2; *dîn* 17 Gram.; *după* „de pe” 42^{v} Ist.2; *păntru* 10 Gram., 78^{r} Ist.2.
– formele vechi *obicinui, obicinuit*: 82, 90 Prav.; 9^{v} Hat.2; 53^{v} Ist.1, 78^{r} Ist.2.
– păstrarea lui *h* în *pohti*: 102 Prav.; 6 Gram.; 28^{r}, 61^{v} Ist.1; 3^{r}, 8^{r} Ist.2.
– proteza lui *h* în *hrăpi*, *hrăpire*: 78, 154 Prav.; 27^{v}, 90r Ist.2.
– pluralul *picere*: 64 Prav.; 136, 140 Gram.; 16v, 32r Ist.2.
– păstrarea hiatului *-ă-u-* în *înlăuntru:* 50, 144 Prav.; 4^{r}, 10^{r} Hat.2; 5^{v} Ist.2.
– păstrarea hiatului *-e-i-* în *strein*: 92, 108, 132, 142 Prav.; 7 Gram.; 5^{r} Hat.2.

Inovaţii
– *ă* > *o* în *folos*: 94 Prav.; 11^{r} Hat.2; 11 Gram.; 53r Ist.1; 9^{r} Ist.2.
– *e (i)* sincopat în *drept, dreptate*: 76, 90 Prav.; 2r, 3r, 4v Hat.2; l0r, 48v Ist.1; 3^{v}, 18^{v} Ist.2.
– *o* > *u* în *poruncă, porunci*: 110 Prav.; 1^{r}, 1^{v}, 4^{v} Hat.2.
– ğ > j în: *neajungere* 122, *judeţe* 68, 84, *judeca* 80 Prav.; *încunjurând* 5^{r} Ist.2.

Morfologie
– forme pronominale specifice limbii vechi sau graiurilor sudice: *fieşcare* 42, 92, 124, 132 Prav., 55 Gram.; *fieşcăruia* 80, 104 Prav.; *oareşcare* 146 Prav., 41^{r} Ist.1; *sineşi* 148 Prav.; *sineş* 5^{r}, 11^{bisv} Log.
– Demonstrativele feminine au la genitiv-dativ formele: *aceştii: aceştii drepte* 106 Prav.; *aceştii învredniciri* 1, *aceştii mirări* 6, cf. 44, 113 Gram.; *aceştii cetăţi* 13r, *aceştii mărite puteri* 48v Ist.1; *sunt asemenea aceştiia* 59 Gram.; *acei* 2, 23 Gram..; *cei* 133 Gram., 3r Ist.1; *aceiia* 28v Ist.1.
– La perfectul compus la pers. 3 sg. se foloseşte în mod curent forma de auxiliar de la pers. 3 pl. *au*, care este o caracteristică a limbii vechi şi populare: *urmând hrisovului domnesc ce s-au făcut pentru aceasta* 108, *cum mai sus s-au arătat* 120 Prav.; *au tălmăcit Anthologhiul* 8 Gram.; *acea cumpărătoare a oilor cu acest feli de mijloc, măcar că s-au iertat* 9^{r} Hat.2; *s-au făcut mare sfat* 43^{r} Ist.2.
– pronumele relativ *care* acordat: *carii* 124, 138 Prav.; *carele, carea, carii* 48 Gram.; *carele* 10^{r} Ist.2.
– conjuncţia *i* „şi”: 90, 112 Prav., 3^{r} Hat.2.

Inovaţii
– formele variabile acordate ale articolului genitival: *puterea stăpânitoriului al fieşcare politii* 82, *moştenitor pe ale mortului* 104, *bătrâni ai satului* 112,

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

oameni de-ai lor 152, *într-aceste zile ale Paştelui* 154 Prav.; *craiu al nostru* 3 Gram.; *steaguri ale halifilor* 5^{v}, *succesor al său* 6^{v} Ist.1; *al treilea rând* 6^{v}, *spatar al ţării* 9^{r} Ist.2.
– pronumele relativ *care* invariabil: *întru care aceste zile* 154 Prav.; *prin care luă Căpceacul* 30^{v} Ist.1.

Lexic specific limbii vechi, împrumuturi şi derivate neologice[2]:
– ***alişveriş*** s. n. „afacere”, 118 *alişverişuri* 88, 122, 128 Prav.; *alişveriş* 42v Ist.2.
– ***apelaţie*** s. f. „apel”, 48, 54, 66, 68 90 Prav.; 1^{v}, 4^{v}, 11^{r} Log.
– ***chivernisitor*** s. m. „administrator; cârmuitor”, 108 Prav.; 12^{v} Ist.1.
– ***clironomie*** s. f. 106 Prav.; 5^{v} Hat.2.
– ***dăjdie*** s. f. 154 Prav.; *dajde* 3 Gram.; 11v Hat.2.
– ***dvornic*** s. m. = vornic 90 Prav.; *dvornec* 29v Ist.2.
– ***griji*** vb. 76 Prav.; 11v Hat.2; 68r Ist.1; 31r Ist.2.
– ***havaet*** s. n. 78, 142 Prav.; *avaeturi* 8^{v} Hat.2.
– ***ipolipsis*** subst. „consideraţie; demnitate, rang”, 112, 122 Prav.; 12^{r}, 22^{r}, 56^{v}, 61^{v} Ist.1; 96^{r}, 18^{v} Ist.2.
– ***mazil*** s. m., adj. 48 Prav.; *mazîl* 8^{v} Hat.2.
– ***mumbaşir*** s. m. 68 Prav., *mumbaşăr* 80 Prav.; *mumbaşir* 4^{r,} 9^{r,} 10^{r} Hat.2.
– ***oblăduitori*** s. m. sg. 130 Prav.; *oblăduitor* 29^{r} Ist.1.
– ***pârâş*** s. m. 48, 56, 64, 68 Prav.; 83 Gram.; 2^{r}, 2^{v} Hat.2.
– ***politie*** s. f. „oraş”, 82 Prav.; 4, 34 Gram.
– ***priveleghiu*** s. n. = *privilegiu* 100, 108, 132 Prav.; 13^{v} Hat.2; 22^{v}, 37^{v} Ist.1; 78^{v}, 22^{v} Ist.2.
– ***singurefsi*** vb. „a pune la adăpost, a proteja”, 138 Prav.; 65r Ist.1.
– ***tăgădui*** vb. 60, 122, Prav.; 98^{v} Ist.2.
– ***tacrir*** s. n. „interogatoriu”, 56 Prav.; 42^{r} Ist.2.
– ***volnicie*** s. f. 62, 74, 76, 86, 150 Prav.; 11^{v} Hat.2.
– ***zăticni*** vb. 68, 128, 134 Prav.; 11^{v} Hat.2.

Sensuri
– ***curgere*** s. f. „desfăşurare, derulare”: *curgerea anilor* 42 Prav.; *să ia ştiinţă dă toate curgerile lor* 3^{v}, *cu mare grabă înştiinţă curgerea pricinii* 36^{r} Ist.1.
– ***desăvârşit*** adv. „deplin, în întregime”: *s-au fost şi râdicat desăvârşit* 90 Prav.; *fără regulă dăsăvârşit* 21 Gram.; *fericindu-te desăvârşit de a suferi şi a priimi cele împrotivă* 14^{r} Hat.2; *care ordie desăvârşit socotindu-se dâmpreună şi cu oastea serascherilor ei* 79^{v}, *sunt desăvârşit întâmplării mulţămit* 99^{r} Ist.2.
– ***dosi*** vb. intr. „a fugi”: *să se şi tragă ca să nu aibă vreme să dosească* 74, cf. 116 Prav.; *l-au izgonit dă acolo, şi aşa dosind s-a tras la Medine* 5^{v}, cf. 21^{v}, 43^{v} Ist.1.

[2] Lexemele mai puţin cunoscute din hatişerifuri sunt explicate în glosarul de la sfârşitul celor două texte editate în această lucrare.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

– ***orânduit*** adj. „stabilit”: *orânduitul zapciu să se sârguiască a lua fără de zăbavă anaforaoa* 48 Prav.; *orânduit la urmarea acelor după trebuinţă cuviincioase straşnice pedepsele lor* 11^{v} Hat.2.
– ***prelungire*** s. f. „amânare”: *prelungire de vreme* 98 Prav.; *năvălind fără dă prelungire* 47^{r} Ist.2.
– ***supăra*** vb. „a aduce prejudicii, a produce necazuri”: *făr’de a nu supăra nicidecum pe lăcuitori* 88 Prav.; *a nu să întâmpla cea mai mică împrotivire la lămurirea judecăţii şi a să supăra săracele raiéle* 2^{v} Hat.2.

Construcţii
– loc. adj., adv. ***cu amăruntul*** „în amănunt, atent”: 58, 60, 124, 136 Prav.; 4^{r} Hat.2; 67^{v} Ist.1.
– loc. adv. ***de iznoavă*** „din nou, de la capăt”: 50, 66, 94 Prav.; *dă iznoavă* 25^{v}, 32^{v}, 36^{v}, 47^{v}, 54^{r} Ist.1.
– loc. adv. ***într-acestaş chip*** „astfel”: 46 Prav.; 5^{v}, 8^{r} Hat.2.
– loc. adv. ***mai vârtos*** „în special, mai ales”: 42, 106, 110, 138 Prav.; 7 Gram.; 12^{v} Hat.2; 76^{r}, 9^{v} Ist.2.

Sintaxă
– Pronumele de întărire, antepus, însoţeşte un substantiv sau un pronume: *însuşi el* 62, cf. 66 Prav.; *însuş acei ce grăia* 7, *însuşi simpatrioţii miei* 10 Gram.; *însuş el* 28r, *însuşi vezirul* 43r Ist.2.
– Titlurile capitolelor din *Pravilniceasca Condică* au formulări asemănătoare cu cele din *Gramatică*, de exemplu, Prav.: *Pentru al treilea departament, Pentru vânzarea cea făr’de temeiu, Pentru ispravnici* ş.a., Gram.: *Păntru slove şi împărţeala lor, Păntru verbi sau graiuri, Păntru pronunţie şi orthografie.*
– Exprimarea în *Pravilniceasca Condică* este în general concisă, de o logică desăvârşită, fapt explicabil dacă avem în vedere că autorul prezumat de noi alcătuise o gramatică şi tradusese un manual de logică. De exemplu, ceea ce am numi astăzi inviolabilitatea domiciliului şi reţinerea numai cu mandat (*habeas corpus*) este exprimat astfel: *Să nu să tragă cinevaş dinlăuntru din casa sa, pentru că la fieşcare casa lui iaste ca o tare scăpare; şi de să va şi întâmpla vreodată să se cheme cinevaş din casa lui, dar să nu să tragă cu sila făr’de osebită poruncă domnească. Iară zapciul ce va îndrăzni să facă una ca aceasta să se pedepsească foarte greu,* p. 72. Conflictul de interese, în capitolul *Pentru ispravnici,* este formulat astfel: *Ispravnicii, ca unii ce sunt ocârmuitorii judeţelor, să nu facă nicidecum alişverişuri şi tovărăşie cu lăcuitori, în vreme când sunt ispravnici, căci cei ce vor călca pravila aceasta să vor pedepsi foarte greu pentru nesupunere,* p. 88.

Ca urmare a asemănărilor lingvistice dintre textul analizat şi alte texte prezentate mai sus, care îi aparţin lui Ienăchiţă Văcărescu, credem că i se poate atribui lui şi redactarea în limba română a codului de legi al lui Ipsilanti.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

2. În timpul domniei lui Mihai Suțu i se încredințează traducerea, din limba turcă, a *Hatişerifului Sultanului Selim,* emanat de la cancelaria turcească în anul 1791. Această traducere nu este, în genere, consemnată printre lucrările care îi aparțin lui Ienăchiță deşi, pe foaia de titlu, reprodusă în *Bibliografia românească veche*, se află următoarea precizare: *Au hărăzit Împărăția Sa țării acest Hatişărif la leat 1791, care s-au tălmăcit din cuvânt în cuvânt de Dumnealui Ianache Văcărescu şi s-au şi cetit în Divan de însuşi Dumnealui, fiind vel vistieri*" (Bibliografia 1910: *341*, nr. *545*).

Pornind de la datele prezentate mai sus, ne-am îndreptat atenția către un alt *Hatişerif*, emis de cancelaria Porții Otomane, în anul 1774, adresat domnitorului Țării Româneşti, Alexandru Ipsilante, şi căruia nu i se cunoaşte traducătorul. Broşura, care se află la BAR, cuprinde 24 de pagini format mic şi are următorul titlu: *Hatişerif al Preaputernicului Împărat. Sultan Hamid, care s-au dat prin rugăciunea obştii, ce s-au trimis cu deputați, Dumnealui Paharnicul Stan Jianul şi Dumnealui Medelniceriu Dumitrache, prin recomendația Preaînălțatului Feldmarşal Petru Romanțov către Preaslăvitul Prag al Împărăției, îndată după încheierea păcii între Împărăția Rusească şi între Poarta Otomănească, în cea dintâi domnie a Măriei Sale Alexandru Voievod Ipsilant* (f. 1[r]). Data emiterii actului apare la sfârşitul textului şi este notată conform cronologiei mahomedane: *Au scris la mijlocul cinstitului Şeval a văleatului 1188, păzita mea cetate Constandanie*[3] (f. 12[v]). Anului mahomedan 1188 îi corespunde, în Calendarul iulian, anul 1774.

În cuprinsul *Hatişerifului* nu se face nici o precizare în privința locului unde a fost tipărită traducerea românească. În *Bibliografia românească veche*, vol. II, p. 206, nr. 386, se apreciază, după caracterul literelor, că a fost editată în tipografia Mitropoliei din Bucureşti, adică în aceleaşi condiții ca şi *Hatişeriful Sultanului Selim* de la 1791. De asemenea nu se indică nicăieri numele traducătorului sau data tipăririi textului în limba română, dar se admite, după conținutul titlului, că editarea s-a făcut la scurt timp de la redactarea sa în limba turcă, după încheierea păcii de la Kűciűk-Kainargi, din 1774. Deoarece Ienăchiță Văcărescu cunoştea foarte bine limba turcă, învățată încă din copilărie cu Halil Hamid, un hoge turc, şi era, la acea dată, unul dintre cei mai importanți oameni politici ai țării, am întreprins o comparație lingvistică şi textologică între *Hatişeriful Sultanului Hamid* pe de o parte şi alte lucrări ce-i aparțin lui Ienăchiță, citate mai sus.

Comparația a relevat numeroase concordanțe lingvistice şi textologice pe care le vom prezenta mai jos.

La Hat.1 se întâlnesc trăsături lingvistice specifice limbii vechi şi populare existente şi în celelalte lucrări ale lui Ienăchiță, unele fiind expuse mai sus, la punctul **I.** Prezentăm mai ales acele trăsături care se regăsesc în cele două hatişerife şi, acolo unde este necesar, atestări din alte texte aparținându-i lui Ienăchiță Văcărescu.

[3] În *Bibliografia românească veche,* vol IV, p. 155, nr. 386, se apreciază că numele *Constandanie* reprezintă numele oraşului Bucureşti, de la Sfântul Constantin, patronul oraşului. Or, patronul oraşului Bucureşti este Sfântul Dimitrie Basarabov, de aceea credem că, mai curând, *Constandanie* înseamnă „Constantinopol".

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

Fonetică

– nu s-a produs trecerea lui *ă* la *u* în *mulţămi*, *mulţămit*: 2^{v}, 11^{v} Hat.1; 13^{r} Hat.2.
– *ă* final se păstrează în *cătră*: 3^{v}, 6^{v}, 9^{v} Hat.1; 6^{v}, 9^{r}, 13^{r} Hat.2.
– *î* păstrat*: întra*: 4^{v}, 5^{r}, 5^{v}, 6^{r} Hat.1; 3^{v}, 4^{v}, 10^{r} Hat.2.
– păstrarea formei vechi *lăcui*: 1^{v}, 2^{r}, 2^{v}, 4^{v}, 6^{r}, 7^{v}, 8^{r}, 10^{v}, 12^{r} Hat.1; 3^{r} 5^{r}, 6^{r}, 6^{v}, 9^{v}, 10^{r}, 12^{r}, 14^{r} Hat.2.
– păstrarea formei vechi *obicinui*: 8^{r}, 11^{r} Hat.1, 9^{v}, 11^{r} Hat.2; cf. 82, 90 Prav.; 53^{v} Ist.1.
– *u* nu trece la *o* în *cuprinde*, *cuprins:* 3^{r}, 4^{v}, 5^{r}, 6^{r}, 8^{v}, 9^{r}, 10^{v}, 12^{r}, 12^{v} Hat.1; 1^{r}, 2^{r}, 4^{v}, 7^{r}, 9^{v}, 10^{v}, 12^{r}, 12^{v}, 13^{r}, 14^{r} Hat.2.
– *u* nu a trecut la *o* prin asimilare vocalică în *poruncă, porunci*: 1^{v}, 5^{r}, 6^{v}, 8^{v}, 9^{r}, 10^{v}, 11^{v}, 12^{r}, 12^{v} Hat.1; 1^{v}, 2^{r}, 3^{v}, 4^{v}, 5^{r}, 7^{v}, 9^{v}, 11^{r}, 12^{v}, 14^{r} Hat.2.
– hiatul *ă-u s*e păstrează în *înlăuntru*: 4^{v}, 5^{v} Hat.1; 3^{v} Hat.2.
– hiatul *e-i* se păstrează în *strein*: 6^{v} Hat.1; 5^{r} Hat.2; cf. 92, 108, 132, 142 Prav.; 7 Gram.
– hiatul *i-i* nu s-a contras în *priimi*: 4^{r}, 7^{r} Hat.1; 3^{r}, 5^{v}, 14^{r} Hat.2; cf. 62r Ist.1, 2^{v} Ist.2.
– consoana *ş* provenită din *s* etimologic latin (*discludere*)*,* prin acomodare consonantică, se păstrează în *deşchide*: 10^{r} Hat.1; 4^{r} Hat.2; cf. *dăşchide* 45^{v}, *dăşchidere* 54^{v} Ist.1.

Dintre inovaţiile fonetice comune, semnalăm:

– sincopa lui *e*, în *drept, dreptate*: 2^{r}, 4^{r}, 10^{r}, 10^{v}, 11^{v}, 12^{r} Hat.1; 1^{v}, 2^{r}, 2^{v}, 3^{r}, 4^{r}, 4^{v}, 6^{r}, 9^{r}, 11^{v}, 12^{r}, 13^{r} Hat.2.
– e > i în *citi*: 10^{r} Hat.1; [foaia de titlu] Hat.2; cf. 66 Prav.
– epenteza lui *i* în *mâini:* 3^{r}, 5^{r}, 7^{v}, 10^{r} Hat.1; 10^{v} Hat.2.
– trecerea lui *ă* la *o* în *folos, folosi*: 5^{v}, 8^{r} Hat.1; 6^{v}, 11^{r} Hat.2.
– trecerea africatei *ğ* la *j*: *judeţ* 4^{v}, 5^{r}, 9^{v} Hat.1, 3^{v} Hat.2; *ajunge* 1^{v} Hat.1; *judecător* 5^{r} Hat.1, 4^{r} Hat.2.

Inovaţiile fonetice enumerate au intrat în limba literară devenind normă.

În plan lexical sunt numeroase cuvinte, sensuri vechi şi populare, precum şi expresii sau locuţiuni comune celor două hatişerifuri, putându-se vorbi şi de concordanţe textologice.

Lexic

– ***anafora*** s. f. 1^{v} Hat.1; cf. 11^{r} Log.; 48, 50 Prav.
– ***ascherliu*** s. m. 4^{v} Hat.1: *din ascherlii şi alţii câţi vor face vini;* 3^{r} Hat.2: *câţi din ascherlii şi alţii vor face răotăţi*.
– ***avaet*** s. n. 2^{v} Hat.1; 12^{v} Hat.2; cf. *havaeturi* 78 Prav.
– ***cadiu*** s. m. context identic în 4^{r} Hat.1 şi 2v Hat.2: *înaintea cadiului de la Giurgiuv.*
– ***cáid*** s. n. „registru oficial, condica unei arhive”, 7^{r}, 10^{r} Hat.1; 10^{v} Hat.2.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

– ***ciftlắc*** s. n. 5^{v} Hat.1; cf. 24^{r} Ist.1.
– ***hărăcéri*** s. m. pl. 6v Hat.1: *să nu să supere de hărăceri, nici de alți zapcii;* 5r Hat.2: *să nu să supere de zabiți şi hărăceri.*
– ***învârteji*** vb. refl. „a provoca tulburări, dezordine”, 4^{v} Hat.1: *s-au dat porunci ca să fie opriți a să învârteji acest feli de făcători de rele şi netrebnici oameni*; 3^{v} Hat.2: *să se izgonească câți serserii netrebnici şi răi să învârtejăsc*, 5^{r}: *să nu să învârtejască înlăuntru, în Țara Rumânească cu pricinuiri.*
– ***izbrăni*** vb. „a lichida, a termina, a încheia”, 4^{r} Hat.1: *să se caute pâra înaintea cadiului de la Giurgiuv şi să se izbrănească*; cf. 64 Prav.: *să aibă vreme a să socoti sau a să izbrăni sau a să aşăza cu dânsul,* 124: *au izbrănit tovărăşiia*.
– ***prăpădenie*** s. f. „urgie, dezastru”, 11^{r} Hat.1: *din pricina prăpădeniei din vremea răzmiriții*; 1^{v} Hat.2: *prăpădenia țării*; cf. 32^{v} Ist.2: *pricinuiră multă robie şi prăpădenie*.
– ***pârâş*** s. m. „acuzator, reclamant”, 3^{v} Hat.1: *să cerceteze pre pârâşi şi pre cel pârât după dreptate şi să-i îndrepteze*; 2^{r} Hat.2: *cu dreptate cercetând pre pârâş cu pârâtul, cele dovedite dreptăți să le împlinească;* cf. 48, 56, 64, 68 Prav.
– ***raia*** s. f. apare în mod constant, în ambele hatişerife, însoțit de epitetul „săraca”, 4^{r} Hat.1: *să vatăme pre săraca raiá cu pâri mincinoase*; 9^{v}: *să diafendefsesc săracele raiéle de nedreptățile ustálelor*; 1^{v} Hat.2: *să se diafendipsească săracele mele raiéle de nedreptăți;* 2^{v}: *spre a păgubi şi spre a întrista pre săracile reiele cu mincinoase jălbi*; 7^{v}: *săracele raiele de acea pagubă să se mântuiască*.
– ***reíz*** s. m. 8r Hat.1: *să şi le vânză la reizii corăbiilor cabanului*; 6v Hat.2: *să le vânză la reizii corăbiilor de la capan.*
– ***supăra*** vb. „a aduce prejudicii, a păgubi”, 5^{v} Hat.1: *să se păzească şi să se ferească de a supăra pre săraca raia*; 6^{r}: *a supăra pre lăcuitori şi cu alte multe cereri*; 2^{v} Hat.2: *să se ferească de teamă foarte de a nu să supăra săracele raiele*; cf. 88 Prav. : *făr'de a nu supăra nicidecum pe lăcuitori*.
– ***şteájăr*** s. n. fig. „centru; zonă”, 8^{v} Hat.1: *şteajărul supunerii*; cf. 51^{r} Ist.2: *ştajărul stăpânirii*.
– expr. ***a face cusur*** „a împiedica”, apare în 7^{v} Hat.1: *să nu se facă cusur spre a trimite oi* şi în 6^{r} Hat.2: *să nu se facă cel mai mic cusur spre a să trimite mulțime de oi.*
– expr. ***a avea la mâna cuiva*** „a poseda”, 6^{r} Hat.1: *fermanuri ce vor avea la mâinile lor*; 4^{v} Hat.2: *fermanurile de menzil ce au la mâna lor.*
– loc. adj. ***mai sus-zis*** *„pomenit”*, 6^{r} Hat.1: *trimițându-se la mai sus-zisul loc;* 10^{r}: *cele mai sus-zise şi tălmăcite pricíni*; 5^{r} Hat.2: *mai sus-zişilor zabiți*, cf. 6^{v}, 9^{r}, 10^{r}, 11^{v}.
– loc. adj., adv. ***cu amăruntul*** „în amănunt, atent”, 5^{v}, Hat.1; 4^{r} Hat.2; cf. 58, 60, 124 136 Prav.; 67^{v} Ist.1.
– loc. adv. ***mai vârtos*** „mai ales”, 10^{r} Hat.1, 12^{v} Hat.2; cf. 42, 106, 138 Prav.; 7 Gram.; 2^{r} 9^{v} Ist.1; 76^{r} Ist.2.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

Unele dintre lexeme apar în cele două hatişerifuri în contexte similare sau chiar identice, astfel substantivul *cheler* „cămară" se întâlneşte în 2[r] Hat.1: *pământurile Valahiei şi Moldaviei sunt cheléri ale Înaltei Noastre Împărăţii*, 7[v]: *Pământul Valahiei fiind chelériul Împărăţiei Mele*; 2[r] Hat.2: *raiélile Ţării Rumâneşti şi Ţării Moldovii, care sunt ca un chelér al Împărăţiei Mele*, 6[r]: *pământul Ţării Rumâneşti, fiindcă este ca un chelér al Împărăţiei Mele.*

Se poate constata din exemplele din hatişeriful de la 1791 al Sultanului Selim o nuanţare a exprimării, probabil în urma schimbărilor politice de după 1774, căci în primele citate Ţările Române sunt considerate „cămară a împărăţiei", în timp ce în ultimele două exemple, în condiţii geopolitice şi istorice uşor diferite, Moldova şi Valahia sunt doar comparate cu o cămară.

Chiar în introducere, se află un fragment ce prezintă asemănări evidente şi care nu se pot explica numai prin formulele protocolare uzitate la acest nivel. Ne referim în primul rând la introducerea prin care sultanul se adresează Domnitorului.

Hat.1: 1[r] Ce*l de acum Domn al Ţării Rumâneşti, //* 1[v] *Alexandre, bune să-ţi fie săvârşiturile!... Ajungând această Înaltă a Noastră Împărătească poruncă, în ştire să-ţi fie că...*	**Hat.2:** 1[r]: *Domnule al Ţării Rumâneşti, Mihaile Voievod, bune să-ţi fie săvârşiturile... Îndată ce-ţ va sosi Înaltul acesta Împărătescul Mieu semn, în ştire să-ţi fie ţie că...*

Formule protocolare similare:

Hat.1: 3[r], 6[r] *împărătească noastră voinţă,* 2[r] *împărătească noastră dreptate şi milostivire.*	**Hat.2** 10[r] *împărătească mea voinţă cea plină de milostivire*, 8[r] *împărătească mea milostivire.*

Alte exemple de concordanţe textologice:

Hat.1: 5[v] *Şi pentru ca să le fie de folos şi lesne, a-şe aduce negoţul lor din pământul lor într-altă parte şi din altă parte în pământul lor, făcând trebuinţă să înnoiască şi să întărească iarăşi schela lor cea veche, ce pentru aceasta era orânduită, adecă Oraşul de Floci, cu mijloc ca să nu să pricinuiască vreo pagubă la Preaînalta Noastră Împărăţie, să aibă voie rumânii să o înnoiască,...*	**Hat.2:** 4[r] *Aşijderea, pentru ca să fie cu lesnire scoborârea rodurilor din pământul lor la altă parte sau dintr-altă parte în pământul lor, de va face trebuinţă să-ş deşchiză schela lor cea veche, ce să numeşte Oraşul de Floci, însă cu mijloc să nu să pricinuiască cu alte mijloace pagubă Preaînaltei Împărăţiei Mele, la deşchiderea ei să aibă voie rumânii,...*
Hat.1: 8[r] *Raielele Valahiei, rodurile ce vor sămăna şi vor secera şi sămănăturile ce vor sămăna şi vor secera, să şi le aducă la schelele lor şi să şi le vânză,...*	**Hat.2:** 6[v] *Raielele Ţării Rumâneşti, sămănând şi secerând, câte rodiri vor face, acele roduri şi zaherele ale lor neîncetat să le scoboare la schele şi să le vânză,...*

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

Şi în privinţa neologismelor se constată că *hatişerifele* prezintă asemănări cu textele cunoscute ale lui Ienăchiţă. Astfel, constatăm aglomerarea de împrumuturi din limba turcă justificate de realităţile cuprinse în cele două hatişerife, cu o circulaţie limitată la limbajul politico-administrativ şi care nu au rămas în limba modernă: *ascherlíu, berát, bina-emíni, capán, chiatâb, etpái, gelép, hatihumaiún, havalé, hărăcér, madeá, mahzár, mansúp, memlechét, mirimirán, mucaeseá, mucarél, nazâr, nizám, raialâc, rechebié, reíz, saigíu, selém, taxíl, teclíf, teftér, teslím, ustá, zabít.* Se întâlnesc şi cuvinte de origine neogreacă şi derivate ale acestor, cu o circulaţie frecventă în epocă: *afierosít, anaforá, chivernisíre, chivernisí, chiverniseálă, clironomisí, clironomíe, clironóm, diafendipsi, diafendefsis, metahirisí, polítie, pretenderisí, scópos, simfoníe, sintíches*, dar şi lexeme de origine latino-romanică, adaptate conform normelor limbii literare din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea: *plenipoténţie, pretendeluíre, pretenderisi, priveléghiu, publicí, publicarisí, recomendaţie.*

Asemănările lingvistice şi textologice între *Hatişeriful Sultanului Hamid* şi lucrările aparţinându-i lui Ienăchiţă, la care se adaugă factorii politici, istorici, culturali amintiţi ne determină să îi atribuim acestui cărturar versiunea românească a documentului cercetat.

Dan Simonescu şi N. Vasilescu-Capsali prezintă o condică de ceremonial care conţine documente interne în relaţie cu documente turceşti dintre anii 1781 şi 1797, adunate de Ienăchiţă care avea în vedere organizarea unei logofeţii de obiceiuri. Această instituţie, cu caracter cultural şi politic, a fost într-adevăr înfiinţată la câteva zile de la moartea cărturarului, de către domnitorul Alexandru Ipsilante (Simonescu, Capsali 1979: *140–145*). În cuprinsul articolului sînt citate şi câteva fragmente din hatişeriful de la 1791[4].

Având în vedere importanţa istorică, lingvistică şi culturală a celor două hatişerife, am considerat necesară editarea acestora, în anexa de la sfârşitul articolului, beneficiind de înţelegerea coordonatorului volumului, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

3. În traducerea muntenească a *Erotocritului*, atribuită de noi lui Alecu Văcărescu (Dima1981: *492–502*), se află un fragment în care este descris coiful lui Nicostratos, domnul Macedoniei, care avea reprezentat un şoim prins în lanţ. În articolul citat am comentat asemănarea dintre textul grecesc al *Erotocritului* lui Cornaros, traducerea lui Alecu şi versurile *[Într-un copaci zarifior]* atribuite lui Ienăchiţă, considerând că acestea au fost extrase din versiunea lui Alecu şi consemnate greşit printre poeziile lui Ienăchiţă. Reproducem paragraful din *Erotocrit* de Vincenzo Cornaros unde se află versurile în care este descris coiful lui Nicostratos şi care conţin metafora şoimului prins în lanţurile dragostei, pe care le-a tradus Alecu Văcărescu, foarte aproape de original:

Είχε κι αυτός στην κεφαλήν τσ' Αγάπης το σημάδι,
πολλώ' λογιών πουλιά νεκρά εκείτουνταν ομάδι,
κ' ένα Γεράκι ζωντανό στο δίκτυ μπερδεμένο,
με γράμματα που λέγασι πως είναι σκλαβωμένο·

[4] Faţă de fragmentele reproduse, lecţiunea noastră şi punctuaţia diferă în mai multe locuri.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

„Πολλά πουλιά εκυνήγησα, και λέσι με Πετρίτη,
μα εδά εκομπώθηκα κ' εγώ, κ' επιάστηκα στο δίκτυ". (*Cartea* 2, vv. 223–228)

Erotocrit, ms. *1319* BAR, f. **82**[r]: *Avea şi el zugrăvit în coiful lui iarăşi semnul dragostii cu acest mijloc pasări zburătoare foarte multe şi între dânsile prins un şoim în lanţ. Şi pă lângă şoim scria acest stih: „Multe păsări am vânat/ Şi-m zicea şoim minunat,/ Dar aicea fu lanţu întins/ Şi cum am călcat, m-au prins,/ De inimă, nu de cap,/ Dar nu e nădejde să scap."*

Poezia [*Într-un copaci zarifior*] atribuită lui Ienăchiţă este aceasta: *Într-un copaci, zarifior,/ Un şoim prins în lăţişor/ Strigă amar ciripind,/ Norocul său blestămând:/ „Multe păsări am vânat,/ Şi-mi zicea şoim minunat;/ Iar aici laţ fiind întins,/ Cum am dat, pe loc m-am prins!/ De inimă, nu de cap!/ N-am nădejde să mai scap"* (Cîrstoiu 1982: *323*).

Şi în traducerea moldovenească din *Erotocrit* se află metafora şoimului prins în lanţurile dragostei. Citǎm fragmentul corespunzător din versiunea aflată în cea mai veche copie manuscrisă, de la 1785, păsatrată în ms. *158* de la BAR: f. 15[r]: *Şi ave şi acista iarăşi sămnul dragost lui, în cap zugrăviti multi feliuri di păsări ci era culcati şi moarti şi într-un loc era toati adunati, şi un coroi era viu şi într-o mreje încurcat şi după cum scrisoari ci era adiverit zicând că este orânduit spri patima ci s-au robit di o fată în dragosti căzut, zicând că „multi paseri am vânat şi acum în mreji m-am încurcat, şi eu îm mreja aceasta stau prins, numai cu ochii caut de văz"*.

În acelaşi sens observăm unele versuri identice, existente în poeziile celor doi Văcăreşti: Ienăchiţă [*Într-o grădină*]: *Chipul tău care dă rază / Soarelui şi-l luminează* (Cîrstoiu 1982: *324*). Alecu: *Chipul tău e ce dă rază/ Soarelui şi luminează!* (Cîrstoiu 1982: *355*). În traducerea *Erotocritului* efectuată de Alecu întâlnim metafora: *chipul lui cel de rază* (ms. *1319*, f. 45[v]). În acest caz s-ar putea admite şi o influenţă a lui Ienăchiţă asupra fiului său, Alecu.

4. O altă problemă pe care ne-am propus să o discutăm este aceea privitoare la data morţii marelui cărturar. Deoarece nu se cunoaşte niciun document oficial care să ateste ziua şi anul, precum şi cauzele morţii lui Ienăchiţă, le-a revenit cercetătorilor dificila sarcină de a le deduce din mărturiile unor persoane care au trăit în timpul sau într-o perioadă apropiată de acestea sau din semnăturile de pe actele emise de Divanul domnesc la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Presupunerile la care s-a ajuns merg în sensul otrăvirii cărturarului de către doctorul Hristodor din ordinul domnitorului Alexandru Moruzi şi că decesul va fi survenit la o dată necunoscută, cuprinsă în perioada 12–20 iulie 1997.

În volumul al doilea din *Catalogul manuscriselor româneşti*, publicat în anul 1983, Gabriel Ştrempel reproduce o notă aflată în ms. *2521* de la BAR, foarte importantă pentru elucidarea chestiunii în discuţie. Manuscrisul cuprinde un *Ceaslov* copiat de călugărul Rafail de la Hurez la începutul vieţii sale monahale când era apreciat şi solicitat pentru caligrafia sa deosebit de frumoasă. Probabil că manuscrisul a fost copiat înainte de 1774 şi a aparţinut, pe rând, unor călugări de la

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

mănăstirile Govora şi Cozia. În acelaşi manuscris, marginal, în partea stângă a filei 3^{v} se află o notă în care este relatată astfel moartea lui Ienăchiță: „1797, iulie 11, într-o sâmbătă la 6 seara di zi s-au pristăvit dumnealui Ianache Văcărescu, vel vistiernic, marele stâlp al Țării Rumâneşti, tuturor fiind mare jale şi întristare de moartea dumisale. Dumnezeu să-i odihnească sufletul întru împărăția cerului".

Explicația neconcordanței între data morții – 11 iulie 1797 (după calendarul iulian, în vigoare în acea perioadă), indicată în nota citată şi parastasul de un an, care a avut loc la 12 iulie 1798, se explică prin practicile ortodoxe conform cărora nu se fac parastase în zilele de duminică, fiind considerată zi de sărbătoare, iar nu de întristare, amintind de ziua Invierii lui Iisus Hristos. Întrucât 11 iulie 1798 cădea într-o zi de duminică, parastasul s-a amânat pentru luni, 12 iulie 1798. Lista care cuprinde *Cheltuiala ce s-au făcut de un an a răposatului vistier Ianache Văcărescu '98, iulie 12* s-a păstrat la BAR (pachetul CM XXXI B/157, fila 6), a fost cunoscută în istoria literară şi, după aceasta, s-a refăcut data morții cărturarului, 12 iulie 1797. Considerăm că nota marginală din ms. *2521* este credibilă, înscriindu-se în practica frecventă în trecut de a se consemna pe cărți şi manuscrise evenimente istorice, fenomene cosmice, cataclisme, informații legate de viața unor personalități sau amănunte de familie. Fără îndoială că posesorul Ceaslovului a fost profund impresionat de sfârşitul neaşteptat al marelui cărturar şi om politic, iar cuvintele sale confirmă încă o dată faptul că Ienăchiță Văcărescu a fost una dintre cele mai de seamă personalități ale epocii sale. Propunerea de modificare a datei morții, făcută de noi într-o comunicare la Sesiunea ştiințifică anuală a Centrului de Lingvistică, Iaşi, iunie, 1987 şi în teza de doctorat, susținută în anul 1989 (p. 41), a fost acceptată de Stănuța Crețu care, redactând articolul Ienăchiță Văcărescu în *Dicționarul general al literaturii române*, a indicat data de 11 iulie ca zi a morții (DGLR 2009). Rigorile lexicografice nu i-au permis prezentarea argumentelor noastre şi de aceea am reluat în amănunțime explicațiile pentru a nu se considera că a fost vorba de o... greşeală de tipar.

5. ***Anexă*** – *Editarea celor două Hatişerife traduse de Ienăchiță Văcărescu*

Notă:

Cele două hatişerife pe care le editățm mai jos de află la Biblioteca Academiei Române sub cota CRV – 386 (*Hatişeriful* de la 1774) şi CRV – 545 (*Hatişeriful* de la 1791) şi au fost descrise în *Bibliografia Românească veche.* Spațiul tipografic limitat nu ne permite să facem o notă asupra ediției mai amplă de aceea vom prezenta câteva elemente pe care le considerăm esențiale.

Pentru textul chirilic s-a folosit metoda transcrierii fonetice interpretative, ținând cont de trăsăturile limbii literare din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Având în vedere că ambele texte reprezintă documente oficiale, la nivel diplomatic, deci cu un pronunțat caracter protocolar, s-au utilizat majusculele pentru formulele uzitate în cazul titlurilor şefilor de stat şi ale unor înalți demnitari sau ale unor state: *Poarta Otomănească, Înaltei noastre Împărății*.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

Anii din calendarul musulman au fost transcrişi în text ca atare, urmați de anii din calendarul iulian între paranteze drepte: *văleatul 1177* [*1763*].

S-au indicat accentele unor cuvinte în următoarele situații:

– cuvinte rare, mai puțin cunoscute: *diaféndefsis, fetfá, nizám, mirimiráni, şteájăr*;
– cuvinte care prezintă unul dintre accentele admise în limba literară şi accentul este indicat în text: *mijlóc*;
– cuvinte care prezintă două accente diferite în cele două texte: *pricínă* şi *prícină*;
– cuvinte care au un accent mai puțin utilizat: *episcópilor*, *mângấie, răzmíriță.*

Deficiențele tipografice au fost semnalate infrapaginal.

La sfârşitul celor două texte se află un glosar în care au fost selectate cuvintele sau formele mai puțin cunoscute, majoritatea de origine turcă.

1[r]: ***Hatişerif al Preaputernicului Împărat Sultan Hamid***

Care s-au dat prin rugăciunea obştii, ce s-au trimis cu deputați, Dumnealui Paharnicul Stan Jianul şi Dumnealui Medelniceriul Dumitrache, prin recomendația Preaînălțatului Feldmarşal Petru Romanțov către Preaslăvitul Prag al Împărăției, îndată după încheierea păcii între Împărăția Rusească şi între Poarta Otomănească, în cea dintâi domnie a Măriei Sale Alexandru Voievod Ipsilant

Locul turalii

După cum să cuprinde, aşa să se urmeze:

Lauda celor mai aleşi domni din neamul Mesiei, cel de acum Domn al Țării Rumâneşti, // **1[v]** Alexandre, bune să-ți fie săvârşiturile!

Ajungând această Înaltă a Noastră Împărătească poruncă, în ştire să-ți fie că, sosind această dată la picioarele Împărătescului Nostru Scaun cele doauo mahzáruri carele, despre partea mitropolitului, episcópilor, arhimandriților, igumenilor şi a tuturor boierilor şi a boiernaşilor şi a căpitanilor şi a celoralalți lăcuitori ai Valahiei, prin mâna a doi boieri s-au adus la Împărătescul Nostru Prag, ce este ocrotire a însuşi stăpânitoarei noastre măriri, şi, făcându-se arătate şi cunoscute cuprinderile lor şi anaforalele şi cererile şi rugăciunile ce prin grai au făcut numiții boieri la împărăția noastră, fiind cu de-a dinsul cereri de milă şi de milostivire şi de îndemnare spre milosârdie şi facere de bine, pentru ca să fie arătate şi văzute la lăcuitorii numitei țări, Înaltele Împărăteştile Noastre mili ce s-au dat pentru rugăciunile ce au făcut şi pentru ca să se publicarisească şi să se facă ştiută la dânşii cum că în tot chipul şi de-a pururea vor fi supt acoperemântul şi ocro//**2[r]** tirea Împărăteştii Noastre umbre, ceii cu îndestulare, fieştecare să însemnează şi să numeşte întru acest al Nostru Împărătesc fermán, şi la toți de obşte să arată.

De vreme ce pământurile Valahiei şi Moldaviei sunt cheléri a[5] Înaltei Noastre Împărății, şi fiind foarte trebuincioasă mângâierea, ocrotirea, diaféndefsis, şi în sălăşluirea ale numitelor țări şi răpaosul şi odihna a lăcuitorilor raiéle, deusebit că de la o vreme încoace numitele țări să pustiia şi să prăpădiia, şi raielele să supăra şi să împrăştiia din pricínile celor grabnice şi dese şi preste obicei schimbări de domni, şi acum în vremea războiului, fiindcă s-au călcat țara şi s-au prăpădit, şi voința Împărăției Noastre, fiindcă este în tot chipul şi la împărătească noastră dreptate şi milostivire, este trebuincioasă îndestularea şi bună tocmirea a stării lor şi mângâierea şi ocrotirea şi odihna şi răpaosul raiélelor şi, pentru ca să fie numitele țări bine tocmite, cu orânduială şi bună curgere, şi pentru ca să dobândească lăcuitorii raiéle, ca// **2[v]** rii sunt zidirile lui Dumnezeu, răpaos şi odihnă, şi să-şi afle pofta lor afară din plata orânduitului haraci, avaeturile cu dumiélele, şi cele cu nume de ubudiét, şi geaizé, şi multele şi puține chieltuieli ce să da mai naintea războiului, s-au oprit şi de tot s-au râdicat.

[5] Tipărire defectuoasă, formă aproximată.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

Întemeierea şi întărirea domnilor, fiind cea desăvârşit pricinuire a îndestulării unii ţări şi a liniştii raiélelor, s-au dat nizám cu hotărâre ca domnii, până nu vor face vreo vină adevărată şi văzută, cum că ar fi trebuinţă de a li să urma mazilie, şi până nu să va face această vină cunoscută, şi arătată şi de obşte înfăţişată, nici într-un chip să nu să mazilească; care acest bun nizám, fiindcă s-au aşăzat şi s-au tocmit după sinthíches şi aşăzământurile ce s-au legat între amândoauo împărăţiile, pentru ca să se păzească pururea întemeiat şi nestrămutat, fără de a nu să face vreo schimbare şi mutare şi pentru ca să fie odihniţi şi mulţămiţi lăcuitorii raiéle ai acestor locuri şi domnii odihniţi, neturburaţi şi întăriţi, fiind îm// **3**^{r} părăteasca noastră voinţă ca să li să dea lor berat straşnic şi împodobit cu Hatişeríful Nostru plin de milostivire, după Înaltul Împărătescul Nostru hatihumaiún ce s-au dat, s-au dat în mâinile numiţilor domni, cele de mult preţ şi de mărire vrednice berături, împodobite cu cel plin de milă Hatişeríful Nostru ca să se păzească numitele aşăzământuri şi să aibă întărirea lor vecinică.

După cea din sineşi urnită firească milostivire şi Împărătească milă, raiélele Valahiei în doi ani o dată să plătească şi să dea haraciul lor cel orânduit la Împărătească Noastră hazné prin mijlocul boieriului ce să va orândui.

Şi Ţara Rumânească, de vreme ce este un loc care din pricína războiului au văzut pagube, au suferit pustiire, numărând de la zioa a patrusprezece a lui Gemar El Evél, a văleatului 1188 [1774], întru care vreme s-au făcut schimbarea scrisorilor celor cu aşăzământ ce sunt cuprinzătoare de pacea ce s-au legat între amândoauo împărăţiile, raiélele Valahiei, până să vor săvârşi doi ani, s-au iertat de haraci şi de alte cereri. La această pricínă, Împărătea// **3**^{v} sca Noastră priinţă, fiindcă este pentru milostivire cătră săracii raiéle şi pentru îndestularea ţării, după cel mai sus-zis soroc de doi ani, precum s-au numit haráciul ce să va orândui cu cea desăvârşit milă şi milostivire, după aşăzământurile ahtinamélii, să-l aducă în fieştecare doi ani o dată boieriul ce să va trimite de cătră domn şi să se facă teslím.

Pentru socotelele lor cele vechi, ori în ce feli vor fi sau prin bani adecă, sau şi printr-alt mijlóc, nici un lucru să nu să împlinească.

Când să vor întâmpla pricíni între turci cu raiéle şi între raiéle, Domnul Ţării Rumâneşti să cerceteze pre pârâşi şi pre cel pârât după dreptate şi să-i îndrepteze.

La pricínile ce să vor întâmpla între turci cu raiéle, cel ce va fi lângă Domn, divan chiatâbí şi alţi turci să-i întocmească şi să stea să mijlocească ca să curme pricínile, iară vreo pricínă ce nu să va putea curma cu mijlócul turcilor şi cu rămăşagul mijlocitorilor şi să va arăta cum că scóposul // **4**^{r} este numai pentru ca să păgubească şi să vatăme pre săraca raiá cu pâri mincinoase, pentru acest feli de pâri mincinoase şi împrotiva legii să nu să supere şi să nu să păgubească raielele, iară când pâra ce cu mijlócul turcilor şi cu rămăşagul mijlocitorilor nu va lua săvârşire, ci încă va cădea în legătura greotăţii, să se caute pâra înaintea cadiului de la Giurgiuv şi să se izbrănească, şi cadiii de la Giurgiuv, acest feli de pâri ce să vor orândui la dânşii, căutându-le cu cea desăvârşită dreptate, fără a nu găsi cu cale nici o faptă împrotiva legii ceii curate, cu orice feli de mijlóc să izbrănească dreptatea şi să se păzească şi să se ferească de a supăra pre săraca raiá, şi raiélele Valahiei să nu să supere cu ihzári la altă parte, fiindcă la pâri de moştenire şi de clironomii de averi, mărturia cutăruia raiá este priimită împrotiva cutăruia turc, iară la alte pâri ce sunt afară de moştenire şi de clironomie, mărturia raiélelor nu este priimită împrotiva cutăruia turc, după aceste curate fetfále ce // **4**^{v} s-au dat, aşa să va urma.

Din ascherlíi şi alţii câţi vor face vini şi greşăli înlăuntru, în Valahia, să se trimiţă la polítiile ce vor fi aproape în hotar şi să se pedepsească şi să se înţelepţească cu marafétul zabíţilor.

Măcar că s-au dat multe mari porunci ca să se depărteze şi să se gonească din Valahia unii din lăcuitorii din cetăţile de la hotară, şi du prin judeţele ce sunt în preajma Dunării, carii împrotiva celui de demult dat nizám, fără de voie întrând în Valahia şi făcând pricíni între dânşii, omorâia unul pre altul şi apoi, cerând diétă sau preţ de sânge, şi cu aflări de pâri mincinoase cerea lucruri şi bani şi vătăma pre săraca raiá a Valahiei şi pentru ca să se surpe şi să se strice după nizámul cel mai nainte dat câşlálele ce zidise şi locurile ce cuprinsese înlăuntrul Valahiei, măcar că s-au dat porunci ca să fie opriţi a să învârteji acest feli de făcători de rele şi netrebnici oameni, căci este urmat cum că poate vor gândi aceşti becisnici ca să mai între îndată în // **5**^{r} Valahia, de vreme ce este scris la cele mai denainte date împărăteşti porunci, carele cuprindea ca să nu mai între nimenea în Valahia du pre la hotarăle din pregiur, afară din unii orânduiţi şi număraţi neguţători, carii şi aceştea să ia teschereá de voie de la zabíţii lor care, arătându-o la Domn şi la vechilul său, iarăşi să ia teschereá de voie, sau de la Domn

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

sau de la vechilul său, şi la judeţele ce vor merge să nu dobândească sălăşluiri şi cuprinsuri, să nu samene, să nu secere, nici să supere pre raiéle, nici să dea selim-acceasî, adecă bani arvunitori.

Aceste toate mai sus-zise pricíni, cum că să vor păzi nestrămutat este la toţi cunoscut şi ştiut. Şi pentru asemene mincinoase pâri nu să dă voie, nici să găseşte a fi cu cale ca să poată vătăma pre săraca raiá a Ţării Rumâneşti nici vezirii, nici zabitánii, nici judecătorii ca să orânduiască mubaşâri în pământul Valahiei pentru pricíni.

Şi pământurile şi moşiile ce dintru început, fiind mănăstireşti şi ale altor ru//**5**^{v} mâni şi pre urmă fără de dreptate s-au răpit, şi să numesc încă cu nume de raiéle, făcându-se cercetare cu amăruntul, după ce să va adevăra cum că fără dreptate s-au ţinut, să se întoarcă la numiţii rumâni şi mănăstiri.

Şi pentru ca să le fie de folos şi lesne a-ş aduce negoţul lor din pământul lor într-altă parte şi din altă parte în pământul lor, făcând trebuinţă să înnoiască şi să întărească iarăşi schela lor cea veche, ce pentru aceasta era orânduită, adecă Oraşul de Floci, cu mijlóc ca să nu să pricinuiască vreo pagubă la Preaînalta Noastră Împărăţie, să aibă voie rumânii să o înnoiască.

Nu să dă voie neguţătorilor ca să aibă moşii şi ciftlâcuri înlăuntru, în Valahia, şi să-şi pască vitele.

Fiindcă este oprit la marii noştri veziri şi mirimiráni la mergerile şi venirile lor pre la mansúpuri de a să abate din dreaptă calea lor şi să între în pământul Valahiei şi să ia cele trebuincioase ale hranii lor fără de plată şi cai de menzíl şi// **6**^{r} de a supăra pre lăcuitori şi cu alte multe cereri, nici într-un chip nu este împărăteasca noastră voinţă ca să se abată mai sus-numiţii veziri şi mirimiráni şi, întrând în pământul ţării, să păgubească pre săracii raiéle şi într-acestaşi chip. Fiindcă mai în trecută vreme s-au dat împărăteşti porunci ca să nu să abată din dreaptă călătoria lor olacurile ce merg şi vin în unele locuri cu trebuincioase pricíni şi să nu poposească în Valahia, încă nici să ceară mai mulţi cai din cât le va scrie Împărăteştile Mele fermánuri, ce vor avea la mâinile lor, şi aceia ce sunt orânduiţi trimiţându-se la mai sus-zisul loc, să nu ceară cai mai mulţi din cât va fi cuprinderea menzíl-fermánurilor şi de carecumvaş să va fi făcut oareşcare lenevire, spre a să urma după cuprinderea mai sus-ziselor porunci, de acum înainte, orice feli va fi, să nu să facă câtuşi de cât cusur spre săvârşirea numitelor legături, şi, de va îndrăzni cinevaş a să purta împrotiva Înaltei Noastre porunci, să se facă silinţă de a să pedepsi fără ză// **6**^{v} bavă.

Raiélele Valahiei ce vor merge pre la polítii, pre la sate, pre la târgurile ce să află în preajma Dunării, pentru ca să-ş caute pricínile şi negoţurile lor, să nu să supere de hărăcéri, nici de alţi zapcii ale numitelor locuri, nici de haraci, nici de spéngi, nici cu orice altă pricínă.

Pentru că s-au dat multe împărăteşti porunci ca să nu aibă voie colgíii şi oamenii numitelor locuri ca să umble în pământul Valahiei cu pricínă cum că caută raiá streină, iarăş să face poruncă, la toţi câţi face trebuinţă, ca unii ca aceştea să se certe şi să se pedepsească.

Pentru pricína hainelor şi a podoabelor a raiélelor şi a lăcuitorilor pământului Valahiei, după cum este urmat la slobozenia lor şi la priveléghii, lăcuitorii Valahiei şi raiélele să nu să supere de cătră nimeni.

Măcar că boierii ce au venit cu mahzár ne-au arătat zicând cum că sunt porunci împărăteşti şi hatişerifuri carele cuprind cum că oricâţi rumâni raiéle vor// **7**^{r} priimi legea turcească nu vor putea cere parte de moştenire, dară de vreme ce pentru această pricínă nu să găseşte cáidul al dării acestui Împărătesc Hatişerif şi porunci la teftérul condicilor fermánurilor, cu toate acestea, fiindcă este numita pricínă o protásie carea este următoare pravilii, s-au cercetat prin fetfá: cutare creştin, după ce va priimi legea turcească, de va muri tată-său creştin fiind, nu-l moşteneşte, şi cutare creştin, bărbatul cutăria creştine, viind la legea turcească, nevasta lui încă fiind creştină de va muri, nu o clironomiseşte bărbatul ei, şi cutare, fiiul cutăruia creştin, după ce va veni la legea turcească, de va muri tată-său fiind creştin, nu i să face moşnean, şi cutare turc, după ce-ş va slobozi robul său cutare creştin, de va muri robul fiind creştin, stăpânul său nu i să face moşnean. Aceste patru sfinte fetfále fiindcă s-au dat, după acestea să se facă urmare.

De vreme ce cumpărătoarea ştiutei sume de oi, ce să făcea fermán pentru cumpăratul lor în fieştecare an din pământul Va// **7**^{v} lahiei cu marafétul casábaşâi prin mâinile oamenilor şi a saigíilor numiţilor casábaşi, era o pricínă de pagubă a raiélelor, pentru milă cătră săraci, cumpărarea ce să făcea într-acestaşi chip s-au iertat, dar fiindcă este de trebuinţă a să lua oi din ţinuturile mele pentru taínurile miríii şi pentru hrana celor ce lăcuiesc la Împărătescul Nostru Scaun, raiélele Valahiei să nu ascunză oile care sunt de vânzare, ci să le vânză cu nártul ce să va obicinui şi să nu facă cusur spre a

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

trimite oi din destul la Împărătescul Nostru Scaun cu silința Domnului Valahiei şi, dându-le la neguțătórii şi gelépii ce aduc la Împărătescul Nostru Scaun, să nu le vânză în alte părți.

Pământul Valahiei, fiind chelériul Împărăției Mele şi fiind orânduită adunarea zaherélelor ca să vie din pământul Moldaviei şi al Valahiei, mucaeseáoa ce să cere dintr-aceste doauo țări, fiind numai pentru ca să se lățească cercul hranei Împărăteştii Noastre Stăpâniri, de vreme ce ni s-au făcut înştiințare cum că cererea mucae //**8**^{r} sélii s-ar face pricíná ca să cază săracii raiéle la multe pagube şi pierderi, pentru ca să lipsească aceasta, cu acest feli de simfoníe, să face Împărătescul Nostru năstáv: ca raiélele Valahiei, rodurile ce vor sămăna şi vor secera şi sămănăturile ce vor sămăna şi vor secera, să şi le aducă la schelele lor şi să şi le vânză la reízii corăbiilor cabánului, după nártul ce să va obicinui, şi vânzându-ş zaherelele lor, carele sunt să vie la împărăție, să nu le vânză într-altă parte şi să nu lase sămănăturile şi secerişurile cu pricíná cum că mucaeseáoa s-au râdicat, să nu ascunză zaherélele cele ce sunt de vânzare, folosindu-se însuşi, ci să fie slobozi spre a nu trage necaz la ale hranii nici lăcuitorii împărăteştii noastre polítii, şi Domnul Valahiei şi boierii să fie la aceasta silitori totdeauna.

Din pricína urmării împărătescului mieu războiu, despre partea boierilor şi a raiélelor ai Valahiei şi ai Moldaviei, orice greşală va fi făcută de nevoie, toate faptele şi pornirile ce au urmat până acum, despre partea Preaînaltei Mele Împărății cu cea desăvâr // **8**^{v} şită uitare s-au iertat şi fiindcă este lucru adevărat cum că pedeapsa şi răsplătirea acestor trecute ale lor mişcări nu vor trece prin gândul Împărăției Mele, de acum înainte până să vor afla în şteájărul supunerii şi plecăciunii şi nu să vor abate de a lucra acele ce urmează la cei ce sunt supt mână şi supt stăpânire, nu vor vedea alt decât milostivire şi milă. Deci, dându-se în ştire la toți de obşte de împărătească iertăciune, să dă poruncă la toți ca să facă rugăciuni pentru starea Împărăteştii Mele vieți şi stăpâniri.

Mai în trecută vreme la văleatul 1177 [1763] la sfârşitul lui Şabán, fiindcă s-au dat multe împărăteşti porunci împodobite cu împărătesc hatihumaiun şi după acestea iarăşi la sfârşitul lui Şevál, tot a aceluia văleat, fiindcă s-au dat asemenea porunci cuprinzătoare de cercetarea ce urmase de demult pentru hotarăle mătcii Dunării între nazárul Silistrii şi între domnul Valahiei, şi această dată iarăşi fiindcă s-au dat şi altă împărătească poruncă pre lungă, // **9**^{r} cuprinzătoare, de a să păzi cu străşnicie nizámul ce s-au dat al aceştii pricíni, iată că să urmează scóposul acelui fermán.

De a să împărți boieriile Valahiei şi Moldaviei la cei mai aleşi între pământeni şi între greci, ce vor fi vrednici de a le chivernisi şi credincioşi, fiindcă aceasta să străgănează la voia şi alegerea domnilor, să dă voie şi să face havalé la domn ca, făcând alegere, la cei mai vrednici din boieri să dea boieriile carele sunt orânduite şi să metahirisească în slujba lor, după trebuință, atât pământeni, cât şi greci credincioşi şi vrednici.

Şi fiindcă să da împărăteşti porunci ca să se taie şi să se aducă din munții Valahiei şi ai Moldaviei multe feliuri de chipuri de cherestea, carea să orânduia pentru zidirile cetăților ce să află în partea Rumelii, şi după zapisele cele pecetluite ce le da biná-eminí, ca plata tăiatului şi căratului cherestelii, să se ia din mila haraciului țării, ce este asupra domnilor. Numita cherestea, când va fi trebuință a să cere tăiatul şi căratul chere // **9**^{v} stelii, să se plătească din haraciul Valahiei dăplin, fără lipsă, adecă fără de a nu să tăia un ban.

Şi vitele ciftícului Mangaliei, carele sunt supt stăpânirea ustáliei Mangaliei, fiindcă să aducea vara pentru păşune în Jăgălia, ce este pământ al Valahiei, şi fiindcă urma a să aduce iarna în satul ce să numeşte Tunzla, carele este în județul Mangaliei, de vreme ce numitele vite nu sta în vremea iernii la Tunzla şi nu era să facă câşla în Valahia, şi ustálele făcea câşla în Jăgălia şi nu să întorcea iarna numitele vite în Mangalia, ci metahirisea şi lua în slujbe mulți raiéle, ca să se oprească numitul ustá de a paşte mai sus-zisele vite numai vara în Jăgălia şi de a le aduce iarna în Mangalia şi de a face câşlále fără sinét şi de a metahirisi în slujbe pre raiéle, măcar că s-au dat pentru aceasta poruncă la Ozu-Valesî şi cătră cadíiul Mangaliei în luna lui Şevál[6] a văleatului [...][7], dară şi de acum înainte să opresc păşunile numitelor vite ca să nu să mai facă în Valahia, nici vara, nici iarna şi să diafendefsesc săracele raiéle de nedreptățile ustalelor. // **10**^{r} Milostivirea cea cătră ticăloşi şi mila cea cătră zălojârea

[6] În text: *Şevan,* probabil o confuzie între numele lunilor *Şaban* şi *Şeval*. Am preferat numele *Şeval,* după context.

[7] Indicația anului este incompletă. În text apare doar litera chirilică п, corespunzătoare numărului 80.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

Dumnezeului tuturor, ce este una din însuşirile dreptei Împărăteştii Noastre firi, fiind împărţite cu bişug către toţi şi mai vârtos către raiélele Valahiei şi a Moldaviei, cele mai sus-zise şi tălmăcite pricíni, de vreme ce cuprind îndestularea numitelor ţări şi a fi totdeauna lăcuitorii Valahiei în linişte, păziţi de fieştece nedreptate, supt Împărătească Noastră mare umbră, Tu, cel ce eşti numit Domn, după ce vei deşchide şi vei citi Înalta Noastră Poruncă înaintea mitropolitului, episcópilor, arhimandriţilor, igumenilor şi a tuturor celorlalţi boieri şi boiernaşi, şi căpitani, şi zapcii, şi lăcuitorii raiéle ai Valahiei şi, după ce vei arăta şi vei tălmăci lor scóposul cel împodobit cu dreptate, vei păzi şi vei ţinea în mâinile Tale acest Hatişeríf şi, pentru ca să se urmeze cele ce să cuprind într-însul, să se pedepsească cei ce să vor purta împrotivă, oricine ar fi, vei năvăli la cáidul fieştecăriia pricíni, după mijlócul ce să arată şi să tălmăceşte într-acest Hatişeríf, // **10**^{v} şi poruncim ca să te sileşti să ne scrii şi să arăţi la Preamilostiva Înalta Noastră Poartă.

Şi măcar că, după cum s-au scris, poruncim ca să aibă Împărătească Noastră iertăciune atât boierii cât şi lăcuitorii Valahiei şi ai Moldaviei, pentru binile lor, cele trecute în vremea războiului şi ca să rămâie şi să se întărească la dânşii treptele cele dintâi şi boieriile ce avea înaintea războiului şi moşiile lor.

Dară de a să păzi în veci cele mai sus-zise şi de a să face îmbişugată şi îndestulată ţara, carea s-au prăpădit în vremea războiului, şi lăcuitorii de a fi în pace şi în linişte, de vreme ce sunt acestea împreună legate cu grija şi cu silinţa ce trebuie să puie boierii la îndreptarea moşiilor lor, întru carele să hotărăşte şi să cuprinde hrana vieţii şi curgerea chiverniselii lor, înrodindu-şi lor cele ce li să cuvine după vechiul obicei, şi încă puindu-şi toată puterea lor ca să arate supunerea, înduplecarea şi plecăciunea cea mare şi îndatorită la socoteala şi porunca Domnului lor ca să se mângâie şi să se diafendefseáscă cu chibzuire, odihnindu-se şi ocrotindu-se şi do // **11**^{r} bândindu-şi treptele lor cele vechi după vechiul obicei al ţării, le vei porunci să-şi tragă mâna şi să se păzească de cereri fără cale, ce de la o vreme încoace s-au obicinuit împrotiva vechiului obicei al ţării, şi încă de cereri şi pretendeluiri ce nu le va suferi ţara din pricína prăpădeniei din vremea răzmiriţii şi de cereri împrotiva acestor mulfiéturi şi hărăziri, iar câţi să vor purta nesupuindu-se şi păgubind ticăloasa raiá împrotiva Împărăteştii Mele socoteli şi voinţe şi, amestecându-se la pricíni ce nu li să cuvine, sau vor vrea să dea turburare la nizám şi buna orânduială ce s-au socotit cu pretendeluiri de lucruri ce sunt afară din hotarăle lor şi cu cereri netrebnice sau ar vrea ca să se împrotivească la bunele iconomii ce ar face Domnul pentru chivernisirea pricínilor ţării şi pentru odihna inimilor raiélii, şi vor cuteza să se poarte împrotiva voinţii Domnului, celui ce să alege de către Preaînalta Mea Împărăţie şi să orânduieşte lor Domn, de vreme ce domnii au plenipotenţie de a face pedeapsa ce să cuvine acestora, de aceea Tu să pui toată silinţa spre pedeapsa şi înţelep // **11**^{v} ciunea acestora, după chipul aceii depline puterii tale, şi pentru ca să pricinuieşti liniştea la săraca raiá şi să păzeşti nizámul ţării, s-au dat această Preaînaltă a Noastră Împărătească poruncă şi ţi s-au trimis ţie.

Deci atât boierii cât şi raiélele Valahiei, în câtă vreme nu să vor abate din calea cea dreaptă, spre a săvârşi cele ce sunt cuviincioase la supunere cu credinţă, cu dreptate, cu gând curat şi cu supunerea cea trebuincioasă la Împărăteştile Mele porunci, să ştie că în tot chipul să vor hărăzi lor Împărăteştile Mele mili şi vor vedea, supt umbra cea deasă şi mare a Mea, bunele răsplătiri în locul pagubelor şi pustiirilor ce au suferit în vremea războiului şi încă să mai ştie cum că fieştecare, uitând amărăciunea cea veche, să vor îmbrăca totdeauna şi nelipsit cu liniştea şi cu neturburarea.

Şi Tu şi cei ce-n urma Ta vor urma după mai sus-zisele porunci cu supunere la Preaînalta Mea Împărăţie şi cu mulţămire către Dumnezeu pentru milele Mele cele Împărăteşti ce aţi văzut, să ştiţi cu adevărat cum că până nu să va // **12**^{r} arăta vreo mare vină pentru care să urmeze a face trebuinţă de scoaterea şi mazilia voastră, nu veţi avea nici un feli de bănuială de mutare şi de schimbare, fiind întăriţi şi nemişcaţi în domnia Valahiei, stând de mijloc credinţa şi dreptatea voastră şi să fiţi încredinţaţi cum că mai sus-zisele pricíni vor fi pururea urmate şi cum că să va face silinţa totdeauna din partea Împărăţiii Mele şi a vezirilor şi a vechililor miei pentru liniştea, odihna, neturburarea şi deusebirile ce aveţi în vremea cea dreaptă a marelui nostru strămoş, celui ce lăcuieşte în rai, Sultan Mehmet Împărat, carele s-au învrednicit iertăciunii de la Dumnezeu şi cum să va face răsplătire la oricare să va îndrăzni a să purta împrotiva acestui dat nizám îndată ce să va auzi vreo pornire împrotivă sau la cei ce să sălăşluiesc în marginea Dunării, pre hotară sau şi într-alte părţi şi la mici şi la mari.

Deci ştiind acestea, pentru ca să-ţi pui toată puterea şi pentru ca să înştiinţezi la toţi lăcuitorii boieri, şi raiéle, scóposul şi cuprinderea Împărăteştilor Mele porunci şi pen // **12**^{v} tru ca să-i

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

îndemnezi să fie pururea rugători către Dumnezeu pentru întărirea şi înălţarea a Înaltei Mele Împărăţii şi vieţi, s-au dat această Preaînaltă a Noastră Împărătească poruncă şi poruncim ca, îndată ce va sosi, făcând lucrare într-acestaş chip după cuprinderea sfintei mele porunci ce s-au dat, la care este următoare supunerea, să te depărtezi de împotrivirea cea către dânsa. Aşa să ştii, şi în sfântul acesta semn să dai credinţă!

Au scris la mijlócul cinstitului Şevál a văleat 1188 [1774], păzita mea cetate Constandanie.

[*Hatişeriful Sultanului Selim*, 1791][8]

Alcătuindu-se pacea între Preastrălucita Poartă Otomanicească şi între Chesariceasca Curte a Austriei, împărăţind Preaputernicul şi Preamilostivul împărat Sultan Selim al treilea, fiul Preaputernicului Împărat Sultan Mustafa al treilea şi orânduindu-se de al doilea Domn ţării, Măria Sa Mihail Constandin Suţul Voievod, încă aflându-se la Ordu Humai, lângă Preaslăvitul Vezir Isuf Paşa, s-au făcut despre partea obştii către Preaputernica Poartă arz, cerând // milostivire pentru multele patimi ce au suferit ţara din prícina războiului şi atât prin mijlocirea Măriii Sale, Domnului ţării, cât şi prin ajutoriul Preslăvitului Vezir, au năstăvit Domnul Dumnezeu cu gând bun, pre Preaputernicul şi Preamilostivul Împărat de au hărăzit Împărăţia Sa ţării acest Hatişăríf la leat 1791, care s-au tălmăcit din cuvânt în cuvânt de Dumnealui Ianache Văcărescu şi s-au şi cetit în Divan de însuşi Dumnealui, fiind Vel Vistieri.

Mugibìnge amèl olunà[9], adecă: După cum înlăuntru să cuprinde, aşa să se urmeze:

Locul turalii[10] împărăteşti

1^{r} Lauda domnilor din neamul Mesíei, alesule din cei mari din turma lui Iisus, Domnule al Ţării Rumâneşti, Mihaile Voievod, bune să-ţi fie săvârşíturile!

Îndată ce-ţ va sosi Înaltul acesta Împărătescul Mieu semn, în ştire să-ţi fie Ţie că vrajba şi războiul ce au fost între Înalta Mea Împărăţie şi între Împărăţia Nemţilor, fiindcă s-au schimbat întru pace şi prieteşug, milostivindu-mă şi miluind starea săracilor raiéle, carele cercase în vremea răzmíriţii supărări şi suferise strădănii, să dedese şi să hărăzise sfînta mea poruncă cea plină de milostivire, la míjlocul lunii lui Muharém a acestui văleat 1206 [1791], întru care să cuprindea ca //**1**^{v} să se diafendipseascâ săracele mele raiéle de nedreptăţi şi cum că s-au iertat până în doi ani, începându-se de la a treia zi a lunii lui Zilhigé a văleatului 1206 [1791], a plăti haráciul şi bairám-peşchéşi şi rechebié şi geaizé, acum dar în magzárul cel rumânesc şi turcesc ce au venit din partea mitropolitului ţării, episcópilor, igumenilor şi a ruhbánilor de la toate mănăstirile şi bisericile, şi a boierilor, a căpitanilor şi a tuturór zabíţilor Ţării Rumâneşti, fiindcă, arătându-şi ostenelele, sudorile şi relele întru care au căzut de vreo câţiva ani încoace şi cum că cei mai mulţi dintre dânşii, din pricina[11] venirilor asupră a războinicilor, s-au depărtat de la casele şi patria lor, cum şi prăpădenia ţării şi ticăloşia stării lor.

Şi către acestea şi cum că să poartă cu cea desăvârşit suppunere şi cu toată plecăciunea la Înalta Mea Împărăţie, cer şi să roagă de[12] a să face înnoirea a Preaînaltei porunci ce să hărăzise mai înainte, întru ca// **2**^{r} re să cuprinde orânduiala ţării şi multe feliuri de şurútri ce sunt întocmite asupra milii şi milostivirii Mele cele către dânşii. Cercetând condicile fermánurilor, cele ce sunt păzite întru Împărătescul Mieu Divan, fiindcă s-au găsit cum că la anul 1188 [1774] s-au fost dat doauo Preaînalte ale Mele Împărăteşti porunci, împodobite cu cel vrednic de închinăciune hatihumaiún, deosebite la amândoauo ţările, cum că raiélile Ţării Rumâneşti şi Ţării Moldovii, care sunt ca un chelér al Împărăţiei Mele, plătindu-şi haraciul pentru toate socotelile lor cele vechi, atât în naht, cât şi altele câte vor fi, să nu să facă nici un feli de împlinire.

Asemenea, când să va întâmpla pricinuiri între osmanlâi cu raiéle, Domnul Ţării Rumâneşti, cu dreptate cercetând pre pârâş cu pârâtul, cele dovedite dreptăţi să le împlinească, iar la întâmplătoare prícini între osmanlâi cu raiéle, diván-eféndis şi alţi turci carii să vor afla lângă Domnul Ţării Rumâ// **2**^{v} neşti, mijlocind şi stând spre a pleca pricinuitorii să curme prícina, cum şi acele prícini care, prin

[8] Foaia de titlu.
[9] Text în limba turcă osmanlâie.
[10] În text: *tungralii*.
[11] Cuvânt şters parţial, lectură refăcută.
[12] Tipărire defectuoasă, lectură refăcută.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

mijlocirea osmanlâilor şi cu cuvântul mijlocitorilor, nu să săvârşăsc, fiind lucru cunoscut că sunt ale acestor feli de pârâşi, care socoteala lor razimă spre a păgubi şi spre a întrista pre săracile raiele cu mincinoase jălbi, ale cărora jălbi, când nu li să vor lesni hotărârea, atunci ca să nu să păgubească săracile raiéle cu acest feli de davále mincinoase şi împrotivitoare la şări-şăríf, să se caute cu dreptate şi să se taie înaintea cadíului de la Giurgiuv.

Şi cadíii de la Giurgiuv, acest feli de judecăţi, când li să vor orândui, să le descurce şi să le hotărască prin desăvârşită dreptate, silindu-se în tot chipul de a-ş găsi dreptatea locul ei, şi să se ferească, să se teamă foarte de a nu să amăgi spre a nu să întâmpla cea mai mică împrotivire la lămurirea judecăţii şi a să supăra săracele raiéle.

Aşijderea, raiélile Ţării Rumâneşti să nu să bântuiască cu supărare de ihzár în altă parte, // **3**^{r} aşijderea şi la jălbile care caută la averea neamului şi la altă epitropie, mărturia cutăria raiéle asupra cutăruia osmanlâu este priimită. Iar, afară dintr-aceste doauo davále, care caută la averea neamului şi la epitropie, la alte prícini ce razimă asupra dreptăţii, de va mărturisi cutare raiá asupra cutăruia osmanlâu, nu este priimită fiindcă s-au dat fetfá i şăríf ca după această fetfá să se urmeze.

Aşijderea, câţi din ascherlíi şi alţii vor face răotăţi în pământul Ţării Rumâneşti, trimiţându-se la serháturi, să se pedepsească cu míjlocul zabíţilor, iar pentru unii din serhatlâi şi din lăcuitorii Cazálilor Dunării, carii întră fără de voie în Ţara Rumânească, împrotiva celui mai de nainte dat nizám, şi gâlcevindu-se între dânşii şi omorându-se unul pre altul, fac cerere de la midiét, adecă pentru preţul sângelui, meşteşugind pâri mincinoase, cer lucruri şi naht, păgubesc şi supără pre raiélele Ţării Rumâneşti şi, măcar că s-au fost dat împărăteşti porunci după //**3**^{v} cel mai din nainte nizám ca să surpe câşlálile şi odăile ce era făcute înlăuntru, în Ţara Rumânească, şi ca să se depărteze şi să se izgonească câţi serseríi netrebnici şi răi să învârtejăsc, dar de vreme că este aproape de socotinţă cum că acest feli de răi totdeauna pot a avea în gând de a întra în Ţara Rumânească, de acum înainte dar să nu mai poată întra în ţară alt nimeni de la serháturi, fără de numai acei ce sunt orânduiţi şi supt număr, carii, luând tescheréle de voie de la zabíţii lor, pre aceia să-i arate Domnului Ţării Rumâneşti sau vechilului său, ca să ia de la Domn sau de la vechilul său altă teschereá şi cu aceea să poată merge la judeţe unde să nu poată ţinea conace sau să-ş facă casă, nici să facă arături, nici să cosească, nici să supere pre raiéle şi nici să dea selémuri.

Care acestea toate sunt scrise la cele mai din nainte pentru nizám date Împărăteştile Mele porunci ca să se urmeze întocma şi neclintite.

Aşijderea că nici într-un chip voinţă nu // **4**^{r} este de a păgubi pre săracele raiéle, vezirii, zabíţii, judecătorii, cu trimiterea mumbaşírilor în Ţara Rumânească pentru acest feli de mincinoase davále.

Aşijderea pământul şi moşiile ce să numesc cu nume raiá, care dintru început, fiind mănăstireşti sau şi ale altora, s-au luat de la dânşii fără de dreptate, prin cercetare cu amăruntul, când să va dovedi că cu nedreptate s-au luat întru stăpânire, să se întoarcă la stăpânii lor, după dreptate.

Aşijderea, pentru ca să fie cu lesnire scoborârea rodurilor din pământul lor la altă parte sau dintr-altă parte în pământul lor, de va face trebuinţă să-ş deşchiză schela lor cea veche, ce să numeşte Oraşul de Floci, însă cu míjloc să nu să pricinuiască cu alte mijloace pagubă Preaînaltei Împărăţiei Mele, la deşchiderea ei să aibă voie rumânii. Aşijderea să nu să dea voie la neguţători să ţie moşii şi ceflícuri sau să pască dobitoacele lor înlăuntrul pământului Ţării Rumâneşti. // **4**^{v} aşijderea, preaînălţaţii veziri şi slăviţii mirimiráni, când merg şi vin la mansúpurile lor, fiind poprit de a nu să schimba din drumul cel drept ca să între în pământul Ţării Rumâneşti, să ia de la raiéle émuri şi lucruri de mâncare sau cai de olác fără platá şi să supere pre săraci cu alte cereri vezirii şi mirimiránii, cum şi etpáiurile lor, să nu să abată din însuş drumul cel drept ca să nu păgubească pre săraci cu întrarea lor în ţară.

Asemenea, fiindcă să cuprinde în cele mai din nainte date Împărăteştile Mele porunci, şi pentru olácurile care merg şi vin cu trebuincioase trebi la unele părţi ca să nu să abată din dreptul lor drum spre a trece prin Ţara Rumânească, nici să ceară cai mai mulţi decât aceia care le scriu în fermánurile de menzíl ce au la mâna lor, cum şi cei cu trebi la mai sus-zisa ţară să nu supere pre săraci cu cerere de cai mai mulţi decât să cuprinde în poruncile ce au la mâna lor.

Aşa şi de acum înainte negreşit să se urmeze nóima a mai sus-ziselor porunci şi// **5**^{r} să nu să zmintească măcar cu cât un minut de ceas paza acestor zise şárturi. Dar când să va îndrăzni cinevaşi împrotiva Preaînaltei Mele porunci, să se facă pornire şi sârguială cu tot feliul de silinţă la pedeapsa aceluia fără zăbavă.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

Aşijderea săracele raiéle să nu să supere de zabíţi şi hărăcéri ai mărginii Dunării cu cerere de spéngi au de haraci sau cu alte pricinuiri, trecînd la casabále, la sate şi la târgurile după marginea Dunării pentru ale lor trebi şi câştiguri, şi fiindcă multe feliuri de Preaînaltele Mele porunci împărăteşti s-au dat mai din nainte, pentru oamenii şi colgíii mai sus-zişilor zabíţi şi hărăcéri, ca să nu să învârtejască înlăuntru, în Ţara Rumânească, cu pricinuiri că cercetează raiéle streine şi acum după acelea să se poruncească la câţi să cuvine, cum şi la aceia să se facă înfricoşare.

Aşijderea şi pentru îmbrăcămintea şi hainele raiélelor şi ale lăcuitorilor ţării, după mulfiétul pământului, cu slobozenie de ni // **5**^{v} menea să nu să supere. Asemenea câţi din raiélele Ţării Rumâneşti vor priimi legea turcească, să nu poată cere parte de clironomíe pentru că aceasta este din prícinile ce să cuvin la şărí-şăríf, fiindcă s-au cerut pentru aceasta fetfá, adecă cutare creştin, după ce va priimi legea turcească şi va muri, tatăl lui cutare creştin, fiului său clironóm nu să face, cum şi un bărbat creştin cutare, al cutăria creştine, după ce să va turci muierea lui şi va muri ea, bărbatul ei clironóm nu să face, cum şi un fecior al cutăruia creştin, după ce va priimi tatăl său legea turcească, feciorul lui, fiind creştin, clironóm tătâne-său nu să face. Asemenea şi cutare turc pe cutare robul lui creştin, după ce-l va slobozi fără de a nu să turci, şi va muri mai sus-zisul turc, nu să face clironóm robul său. Într-acestaş chip dar, fiindcă s-au dat mai sus-zisele patru fetfále, să se urmeze nóima lor.

Aşijderea pentru cunoscută suma oilor ce să cumpără cu míjlocul casabáşilor prin // **6**^{r} saigíi şi oamenii lor cu poruncă, fiindcă s-au arătat mai din nainte că din cumpărătoarea oilor să pricinuiesc nedreptăţi şi supărări la raiéle, măcar că, milostivindu-ne asupra lor, am iertat cumpărătoarea oilor, ceea ce să urma cu mai sus-numitul míjloc, dar, fiind trebuinţă (atât pentru taínurile ce să dau de la miríe, cât şi pentru hrana celor ce lăcuiesc în împărătească mea cetate a Ţarigrádului) de a să lua oi din toate memlechéturile împăraţeşti, raiélele Ţării Rumâneşti, oile lor, carele au de vânzare, să nu le ascunză, ci cu preţul curgători să le vânză la neguţători şi la gelépii carii au a le aduce în Ţárigrad, însă nu într-altă parte, şi cu ocrotirea şi silinţa Domnului Ţării Rumâneşti, să nu să facă cel mai mic cusur spre a să trimite mulţime de oi.

Aşijderea pământul Ţării Rumâneşti, fiindcă este ca un chelér al Împărăţiei Mele şi fiindcă aducerea a câte zaherele trebuiesc în Ţárigrad, razimă în pornirea din zaherélele Ţării Rumâneşti şi ale Moldovii în loc de mucaiseá care din milostivire s-au// **6**^{v} rădicat mai din nainte. Raiélele Ţării Rumâneşti, sămănând şi secerând, câte rodiri vor face, acele roduri şi zaheréle ale lor neîncetat să le scoboare la schele şi să le vânză la reízii corăbiilor de la capán, cu preţul curgători, iar să nu dea într-altă parte şi, cu prícină că s-au iertat mucaiseáoa, să se lase de a sămăna şi a secera, cum şi, cu gând de a face matrapazlâc zaherélelor ce le au în mână, să nu le strângă şi să nu le ascunză ca cu acest míjloc mai sus-zis să se folosească, şi lăcuitorii Ţarigrádului de hrana lor să fie lipsiţi. Pentru aceea dar atât Domnul Ţării Rumâneşti, cât şi boierii în toată vremea să se silească.

Aşijderea, în toată curgerea războiului, orice feli de greşală şi vinovăţie s-ar fi arătat, făcută din nevoie atât de cătră boieri cât şi de raiélele Ţării Rumâneşti şi ai Moldovii, s-au iertat cu desăvârşită nepomenire, şi pentru cele de atunci greşăli ale lor nu numai să nu să supere, ci nici prin mintea lor să nu treacă la a// **7**^{r} celea răsplătiri.

Aşijderea şi de acum înainte, de nu să vor abate din datoria suppunerii şi a plecăciunii şi din urmarea celor cuviincioase a celor ce plătesc haraciul, afară din daruri, milă şi milostiviri, atâta nu vor vedea.

Aşijderea, după cuprinderea împărăteştilor porunci care s-au dat la anul 1173 [1759] pentru alegerea şi hotărârea gâlcevii care cursese între nazârul Silistrii şi între domnii Ţării Rumâneşti pentru Anatúna, acel preaînalt fermán care mai pre urmă s-au dat pentru aceasta, să se facă silinţă ca să se urmeze.

Aşijderea şi boieriile ţării, care sunt ale amândurora ţărilor, ale Ţării Rumâneşti şi ale Moldovii, să se dea la cei credincioşi şi aleşi dintre pământeni şi din greci care pot să le otcârmuiască, fiind afierosite şi legate la voinţa domnilor Ţării Rumâneşti şi a Moldovii, alegându-se la boieriile cele ce să cuvin boierilor acestor doauo ţări, câţi sunt vrednici dintre boieri, atât dintre pământeni, cât şi din grecii cei //**7**^{v} cu credinţă şi iuschiuzár, după trebuinţe să se orânduiască la boieri, fiind afierosítă şi legată aceasta la mâna domnilor.

Aşijderea, şi pentru binalile cetăţilor, care sunt în părţile Rumelii, câte feli de cherestele trebuiesc, după cum şi mai naite, să se taie şi să se care din munţii Ţării Rumâneşti şi ai Moldovii şi după adeverinţele cele întărite cu pecete care dau bina-emínii pentru cea cuviincioasă plată de tăiat şi

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

cărat din Malul, care este asupra Țării Rumâneşti şi a Moldovii, pre deplin să se plătească şi nici un ban să nu să scază.

Aşijderea şi dobitoacele ceflícului care să stăpâneşte de ustálele ai Mangaliei, de aici înainte, atât vara cât şi iarna să se poprească să nu să mai pască în pământul Țării Rumâneşti ca săracele raiéle de acea pagubă să se mântuiască. Acestea toate, câte mai sus să arată, să cuprind în numitele doauo Împărăteştile Mele porunci împodobite cu cel vrednic de închinăciune al Mieu hatihumaiún, ci fiindcă raiélele acestor doauo țări până acum// **8**^{r} n-au făcut nici un cusúr la urmarea căzutei lor datorii, acei cu plecată suppunere, asemenea şi de acum înainte cu hotărâre să nu să abată până la un păr credința şi cea după datorie a lor suppunere, purtându-se cu desăvâşită ascultare şi smerenie la Domnul lor, silindu-se cu luare-aminte la urmarea împărăteştilor mele trebuincioase slujbe şi să se înfricoşeze foarte de cel mai mic cusúr.

Deci, după Împărătească Mea milostivire, ce în faptă este către dânşii, acum mai adăogând aceste mai jos şárturi la şárturile ocrotirii lor, le arătăm într-acestaş chip:

De acum înainte să nu să ceară mai mult haraci decât şase sute noauosprezece pungi lei din Țara Rumânească şi o sută treizeci şi cinci pungi şi patru sute patruzeci şi patru şi jumătate lei din Țara Moldovii, şi numitul haraciul acestor doauo țări, la fieşcare sfârşit al anului, să se dea la Preaînalt Pragul Împărăției Mele, iar în orânduieli să nu să dea.

// **8**^{v} Şi să nu să ceară cu nume de bairám-peşchéş mai mult decât noauozeci mii de lei în naht, şi în lucruri, şi cu nume de rechebiéi, mai mult decât patruzeci de mii de lei din Țara Rumânească, cum şi din Moldova, cu nume de bairám-peşchéş în naht, şi în lucruri noauozeci mii de lei şi, cu nume de rechebiéi, decât doauozeci şi cinci mii de lei.

De la domni să nu să ia bani de mucarél, domnii mazâli să nu să facă până nu să va arăta vreo vină a lor adevărată. De la orânduiții noi domni să nu să ceară măcar o pará mai mult, geaizéle şi avaéturi, decât cele din vechime, care acelea să nu să ia de la raiéle, ci să se dea din banii carii să cuvin numai şi numai ai domnilor, adecă din ocne, din mucazále, din vamă şi din asemene ca acestea rosumáturi, care acestea câştiguri să cuvin la domni.

Din partea páşilor, cadíilor şi altor zabíți, carii să află împrejurul acestor doauo țări, să nu pretenderisească pentru sineş, nici să ceară avaéturi din care curg pagubă // **9**^{r} la raiéle, şi de Preaînalta Mea Împărăție să nu să dea voie ca să trimiță din partea lor mumbaşíri numai ca să ia bani şi daruri.

Când să întâmplă mazâlíi şi orânduieli de mansúpuri la Preaînalta Mea Împărăție, să nu să ia de la domni nici un feli de geaizéle şi de havaét. De către Preaînalta Mea Împărăție să se ia bucate şi alte zaheréle din amândoauo mai sus-zisele țări, numai cu cumpănire de a nu să pricinui lipsă la lăcuitorii lor. Şi când să cumpără din partea miríii, prețul lor să se plătească în naht, fără de a nu să încărca raiélele cu căratul, iar de să va număra de neguțători, prețul lor să se plătească după cum curge prețul în țară şi, fiindcă mai nainte s-au arătat cum că, la cumpărătoarea oilor ce să face prin míjlocul saigíilor şi a oamenilor casabáşi, să pricinuieşte nedreptăți la raiéle, acea cumpărătoare a oilor, cu acest feli de míjloc, măcar că s-au iertat, dar fiind trebuință pentru taináturile miríei şi pentru a lăcuitorilor Țarigrádului, să se ia oi din me// **9**^{v} mlechéturile împărăteşti, cum şi raiélele acestor doauo țări să-ş vânză oile lor la neguțătorii gelépi după curgătoriul preț şi, prin purtarea de grijă a Domnilor, să nu să facă cusur la pornire de mulțime de oi la Țárigrad.

Care acestea fiindcă să cuprind într-acele mai sus-numite doauo Înalte Împărăteşti porunci, asemene şi de acum înainte să se urmeze nóimele lor şi să se facă silință, când va fi trebuință de a să lua dintr-aceste doauo țări cherestea şi alte trebuincioase pentru binále, suma lor mai întâi să se arate la domni şi, după găsitul míjloc, să se care la hotarále acestor doauo țări, iar tăiatul şi căratul cu míjlocul acela care să poată da mâna la raiéle să se plătească de cei orânduiți la această treabă şi să nu să silească mai sus-zisele raiéle de a le duce într-altă parte, fără de numai la hotarále lor.

Când să vor cere lucrători şi cară de la lăcuitorii acestor doauo zise țări, să nu li să zăbovească sau să li să taie măcar un ban din obicinuita lor plată. //

10^{r} Să nu să dea voie la nimeni din mărginaşi (sau diiamacri) şi alții ca să între într-aceste doauo țări cu gând a păgubi pe raiele şi să se învârtejască, fără de numai neguțătorilor celor cu fermánuri împărăteşti.

Să nu să dea voie ca să are şi să lucreze pământul care să cuvine lăcuitorilor acestor doauo țări, nici să puie înlăuntru dobitoace spre păşune, iar care vor cuteza să urmeze împrotiva acestui nizám cu străşnicie să se pedepsească.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

De vor fi stăpânit moşiile pământenilor, după pace să se întoarcă la raiélele care sunt stăpânii lor.

Nefiind treabă din cele foarte trebuincioase, să nu să trimiță mumbaşíri la aceste doauo țări de Preaînalta Mea Împărăție, iar când să vor trimite mumbaşíri, osteneala lor să nu o ceară de la raiéle, nici să zăbovească cu şăderea lor, meşteşugind pricinuiri.

Aceste mai sus-zise şárturi este Împărăteasca Mea voință cea plină de milostivire ca, dimpreună cu celelalte ce mai nainte s-au dat pentru nizám, să se păzească. //

10^{v} Şi această poruncă să o păzeşti în mâinile tale ca să se urmeze de acum înainte toate şárturile ce într-însul să cuprind şi, când va face trebuință, să cercetezi cáidul lui şi nóima fieştecăria madeá ca să le pui în faptă după míjlocul ce arată mai sus şi să urmezi după dânsul, iar pre cel împrotivitori, oricare va fi, să-l arăți şi să-i scrii la Preaînalta Mea Poartă ca să se pedepsească.

Din boierii acestor doauă țări, la câți slujăsc cu credință Preaînaltei Mele Împărății şi arată suppunere şi plecăciune la Domnul lor, câte stări s-au învrednicit înaintea războiului ce îl aveam şi pământurile lor, ce să numesc moşii, să li să dea fiindcă s-au făcut şi mai nainte Împărăteasca Mea poruncă.

Să aibi purtare de grijă ca aceste mai sus-zise madéle să se păzească în veci, întărite şi cu şart până la un fir de păr.

Să nu să lenevească boierii de a să suppune cu desăvârşită ascultare şi datornică plecăciune la porunca şi socotința Domnului lor.

Să te sârguieşti la întemeierea pământului // **11**^{r} Țării Rumâneşti din care curge hrana lor şi, ca să se învrednicească ei folosurilor acelora care li să cuvine lor, după obiceiul cel vechi al pământului şi al stării lor celor vechi, şi ca să petreacă în linişte şi răpaos cu ocrotire şi apărare şi cu orânduială la slujbe şi cu pronómiile lor, care acestea toate sunt prícini ale întregimei pământului.

Să dai poruncă ca să se înfricoşeze şi să tragă mâna de cereri netrebnice, care s-au obicinuit de la o vreme încoace împrotiva obiceiului celui vechi al pământului, de a cere şi de a face teclífuri fără de cuvânt, care nu le pot suferi raiélele aceştii țări din prícina patimilor care au cercat în vremea răzmíriții.

Şi câți dintru dânşii nu vor veni întru suppunere şi cunoştință, ci împrotiva voinței, păgubesc şi întristează pre săracii raiéle şi să amestecă în trebi care nu să cuvin lor şi cu cereri fără de orânduială şi cu teclífuri fără de cale, ies din orânduiala lor şi să îndrăznesc la lucruri ce pricinuiesc turburare la cerutul de la tine nizám// **11**^{v} şi zăticnesc urmarea acelor de laudă cunoştințe, de care să apucă Domnul lor, de a pune în bună orânduială omurul pământului şi a odihni inimile săracilor.

Câți dintr-aceia urmează împrotiva poruncii Domnului lor, care este ales din partea Preaînaltei Mele Împărății, şi care este orânduit la urmarea acelor după trebuință cuviincioase straşnice pedepsele lor, fiindcă Domnii lor sunt cu desăvârşită putere şi volnicie.

Şi Tu, Domnule, să te sârguieşti cu toată silința şi privegherea după mai sus-zisul míjloc la pedepsele acestora şi să socoteşti mijloácele liniştii reielelor şi ale pazii nizámului țării.

Şi, făcând taxíl de la toate ale Mele raiéle, de la fieşcare cea cuviincioasă plată a haráciului, cu dreptate să grijăşti ca să nu să însărcineze celelalte raiéle care dau însuşi a lor dájde şi cu partea celoralalți ce cu mijlociri să scot.

Şi să aibi purtare de grijă a urma dreptatea, păzindu-te totdeauna de acest feli // **12**^{r} de ocrotiri pentru carele, cum că să hărăzise sfântă poruncă cu prelungire şi cu desluşire şi plină de milostivire iarăşi în vremea Domniei Tale întru buna împărăție a celui ce au împărățit mai înainte Preaslăvitului unchiul mieu, Preafericitului Împărat Sultan Hamit Han (fie asupra sa milă şi fericire de la Dumnezeu!) pre la sfârşitul lunii lui Rebiúl-evel[13] a văleatului 1198 [1783], cuprinzători de a fi cu băgare de seamă totdeauna spre săvârşirea acestor prícini carele, şi de vreme ce sunt cuprinzătoare de bună starea şi maamuriétul ai mai sus-zisei țări, şi fiindcă de a fi diafendipsiți lăcuitorii ei de tot feliul de nedreptăți şi de a să face milostivire asupra neputincioşilor şi nemernicilor şi de a să milui zăloágele şi amanéturile Preaînaltului Dumnezeu, una din darurile şi bunătățile cele fireşti ale Împărăteştii Mele drepte firi, de vreme ce s-au răvărsat fără scumpete cătră toți nóima preaînaltei porunci ceii pentru orânduiala țării, // **12**^{v} după cum s-au arătat mai sus, care să hărăzise mai înainte şi care, lucrându-se şi acum în vremea dreptății Mele ceii Împărăteşti, să se facă silință pentru bunăstarea raiélelor.

[13] Corect: Rebiul- evvel.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

Şi mai vârtos acum când este a să săvârşi şi sfânta cuprindere a ceiilalte Înaltei Mele porunci ce s-au dat şi s-au hărăzit, întru care să cuprinde scuteala şi asidosía cea de doi ani, care este alcătuită asupra milii şi milostivirii Mele ceii Împărăteşti, ce este asupra raélii şi asupra lăcuitorilor Valahiei, de a să face băgare de seamă la aflarea mijloácelor, a stării ceii bune a ţării şi, după împlinirea a mai sus-zisului soroc, haráciul şi bairám-peşchéş şi rechebiéi ce au să plătească raiélele, cum şi prícina a platii a geaizélilor celor vechi şi avaéturilor domnilor, alcătuindu-se cu şurúturile şi orânduiala, ce mai sus arată, pentru ca să se facă silinţă la diaféndipsis al săracilor, fiindcă este voinţa Mea, s-au dat această preaînaltă poruncă şi ţi s-au trimis Ţie.

Tu, acum mai Sus-nu// **13**^{r} mitul Domn, după ce vei deşchide şi vei ceti această sfântă a mea poruncă întru auzul mitropolitului, episcópilor, arhimandriţilor, igumenilor şi tuturor boierilor şi căpitanilor, şi lăcuitorilor, şi raiélelor mele şi, după ce vei publici şi vei propovedui cuprinderea ei, întru care să zugrăveşte dreptatea, să le arăţi că lăcuitorii şi raiélele Împărăţiei Mele, în câtă vreme nu să vor abate din calea cea dreaptă de a săvârşi cele cuviinciose ale suppunerii şi a raialâcului, cu credinţă, cu dreptate şi cu inimă curată şi de a împlini cele ce sunt trebuincioase la plecăciune şi la suppunere, cum că să vor cheltui şi să vor răvărsa cu tot feliul de míjloc, Împărăteştile Mele mili cătră raiéle şi cătră săraci şi cătră cei neputincioşi şi acum, în vremea dreptăţii Împărăţiei Mele, şi cum că totdeauna şi fără de încetare au să dobândească odihnă şi răpaos, şi atât Tu, cât şi moştenitorii Tăi, în câtă vreme te vei purta cu suppunere la Înalta Mea Împărăţie şi cu mulţămită la// **13**^{v} Împărăteştile Mele mili, şi vei săvârşi poruncile ce ţi s-au arătat mai sus şi, până nu să va arăta vreo greşală a ta de faţă, care să pricinuiască netăgăduită mazilíe şi schimbarea ta, cum că nu vei avea grijă de mazilíe şi de căđere şi, încât vei sta întru credinţă şi întru dreptate cum că vei rămânea cu statornicie în domnia Ţării Rumâneşti şi cum că să vor lucra toate cele mai sus-zise de-a pururea şi cum că să va face silinţă şi băgare de seamă, atât din partea Împărăţiei Mele, cât şi din partea preaînălţaţilor veziri şi slăviţilor miei epitrópi asupra priveléghiilor şi odihnelor ce v-aţi învrednicit în vremea dreptăţii Preaslăvitului Mieu strămoşi, celui sălăşluit în rai, Sultan Meemét Han (fie asupra sa dumnezeiască milă şi fericire!), şi cum că este adevărat şi hotărât ca să se pedepsească îndată cine să va da în ştire, toţi acei ce să vor îndrăzni să se mişce împrotiva nizámului, veri mici, veri mari, atât din lăcuitorii marginii Dunării şi ai serháturilor şi celelalte locuri, ară// **14**^{r} tându-le acestea la toţi boierii, şi lăcuitorii şi raiélele Valahiei, pentru ca să-ţ cheltuieşti toată puterea spre a le porunci şi a-i face chemaţi de a să da cu totul spre doale şi orări şi bune cuvântări pentru starea vieţii, îndestulării şi strălucirii Împărăţiei Mele şi, pentru ca să te depărtezi şi să te înfricoşăzi de cele împrotivă, s-au dat această Preaînaltă a Mea poruncă şi poruncesc ca, după ce va sosi, să te porţi după cuprinderea cea vrednică de suppunere a Sfintei Mele porunci ce să arată mai sus, ferindu-te desăvârşit de a suferi şi a priimi cele împrotivă. Aşa să ştii, şi la sfântul acesta semn să dai credinţă.

Au dat la începutul lunii lui Sefér a văleatului 1206 [1791] întru păzita mea cetate Constantánie.

Glosar

afierosít adj, „dependent”, 7^{r} Hat.2.
ahtinamé s. f. „tratat cu o altă ţară”, 3^{v} Hat.1.
amanét s. n. „gaj, zălog”, 12^{r} Hat.2.
anaforá s. f. „raport scris adresat Domnului (de către un mare dregător)”, 1^{v} Hat.1.
arvunitór, ***-oáre*** adj. (despre bani) „care constituie arvună”, 5^{r} Hat.2.
arz s. n. „plângere, jalbă”, [foaia de titlu]^{r} Hat.2.
ascherlíu s. m. „soldat turc”, 4^{v} Hat.1, 3^{r} Hat.2.
asidosíe s. f. „scutire de impozite”, 12^{v} Hat.2
avaét s. n. „taxă pentru o slujbă oarecare; dare specială, constituind un venit special al domnilor sau al boierilor; gener. impozit”, 2^{v} Hat.1, 8^{v} Hat.2.
bairám s. n. Compus *bairám-peşchéş* = dar pe care îl trimeteau domnii români cu ocazia sărbătorilor religioase musulmane, mai ales a bairamului, 1^{v}, 8^{v}, 12^{v}, Hat.2.
berát s. n. „diplomă, hrisov emis de sultan, oferind un privilegiu oarecare sau o învestitură la instalarea la domnie; firman”, 3^{r} Hat.1.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

biná s. f. „clădire (în construcţie)”, 7^{v}, 9^{v} Hat.2.
biná-emíni s. m. „intendent, inspector de clădiri”, 9^{r} Hat.1, 7^{v} Hat.2.
cadíu s. m. „judecător la turci”, $4^{r,}$ 9^{v} Hat.1, 2^{v}, 8^{v} Hat.2.
cáid s. n. „registru oficial, condica unei arhive, dosar”, 7^{r}, 10^{r} Hat.1, 10^{v} Hat.2.
capán s. n. „depozit de alimente pentru armata turcă”, 6^{v} Hat.2; var. *cabán* 8^{r} Hat.1.
casabá s. f „orăşel”, 5^{r} Hat.2.
casabáş s. m. = casap-başa „starostele măcelarilor”, 7^{v} Hat.1, 5^{v} H 2; (adj.) 9^{r} Hat.2.
câşlá s. f. = câşlă „stână, aşezare de păstori unde se mulg oile sau vacile, în special aşezare de iarnă turcească sau tătărască”, 4^{v}, 9^{v} Hat.1, 3^{v} Hat.2.
ceflíc s. n. = ciftlic „moşie mică sau fermă”, 4^{r}, 7^{v} Hat.2; var. *ciftíc* 9^{v} Hat.1, *ciftlắc* 5^{v} Hat.1.
chelér s. n. „cămară de aprovizionare a Imperiului Otoman”, 2^{r} Hat.1, 6^{r}, 7^{v} Hat.2.
cheresteá s. f. „lemnărie”, 9^{r} Hat.1, 7^{v}, 9^{v} Hat.2.
chiatắb s. m. = chiatip, chiatâp „secretar, scriitor”, 3^{v} Hat.1.
chiverniseálă s. f. „avere, agoniseală”, 10^{v} Hat.1.
chivernisí vb. IV. „ a administra”, 9^{r} Hat.1.
chivernisíre s. f. „administrare”, 11^{r} Hat.1.
clironóm s. m. „moştenitor”, 5^{v} Hat.2.
clironomíe s. f. „moştenire”, 4^{r} Hat.1, 5^{v} Hat.2.
clironomisí vb. IV „a moşteni”, 7^{r} Hat.1.
colgíu s. m. „strângător de biruri”, 6^{v} Hat.1, 5^{r} Hat.2.
conác s. f. „casă, reşedinţă; loc de popas”, 3^{v} Hat.2.
curgătóri adj. (despre preţuri) „la zi, curent”, 6^{r}, 6^{v}, 9^{v} Hat.2.
cusúr s. n. „neajuns, piedică”, 8^{r} Hat.2. Expr. *A (nu) face cusur* = a (nu) împiedica, a (nu) provoca necazuri”, 6^{r}, 7^{v} Hat.1, 6^{r}, 8^{r}, 9^{v} Hat.2.
cutáre adj., nehot. „oarecare”, 7^{r} Hat.1, 3^{r}, 5^{v}, 7^{r} Hat.2; gen. -dat. *cutăruia,* 7^{r} Hat.1, 3^{r}, 5^{v}, 7^{r} Hat.2.
dájde s. f. „impozit; bir”, 11^{v} Hat.2.
davá s. f. „reclamaţie, plângere; acuzaţie; conflict, proces”, 2^{v}, 3^{r}, 4^{r} Hat.2.
diafendefsí vb. IV „ a apăra, a ocroti, a proteja”, 9^{v}, 10^{v} Hat.1; var. *diafendipsi* 1^{v}, 12^{r} Hat.2.
diaféndefsis subst. „ ocrotire, apărare”, 2^{r} Hat.1; var. *diaféndipsis* 12^{v} Hat.2.
diétă s. f. = diată, „prevedere testamentară”, 4^{v} Hat.1.
diván s. n. „consiliu cu atribuţii politice, juridice şi administrative, constituit din marii boieri”, 3^{v} Hat.1, 2^{r} Hat.2.
diván-chiatắb s. m. = divan cheatip „secretar al Divanului, aflat în subordinea lui divan-efendi, care citea reclamaţiile în faţa divanului”, 3^{v} Hat.1.
diván-eféndis s. m. = divan-efendi „secretar turc al Divanului domnesc”, 2^{r} Hat.2.
doá s. f. = dova „rugăciune, urare”, 14^{r} Hat.2.
dumiá s. f. = dumea „dare specială către Imperiul Otoman”, 2^{v} Hat.1.
émuri s. n. = iemuri „mantale; stofe de manta”, 4^{v} Hat.2.
etpái s. f. = ecpaia „suită, ascortă a unui mare demnitar”, 4^{v} Hat.2.
fermán s. n. „ordin verbal sau scris emis de sultan; decret al Porţii în numele sultanului”, 2^{r}, 6^{r}, 7^{r}, 9^{r} Hat.1, 2^{r}, 4^{v}, 7^{r}, 10^{r} Hat.2.
fetfá s. f. „sentinţă judiciară religioasă hotărîtă de muftiu”, 4^{r}, 7^{r}, Hat.1, 3^{r}, 5^{v} Hat.2.
geaizé s. f. „dar în bani oferit de domnitorii români sultanului şi marelui vizir”, 2^{v} Hat.1, 1^{v} Hat.2; geaizele 8^{v} Hat.2, geaizelilor 12^{v} Hat.2.
gelép s. n. „negustor turc care cumpăra oi din ţările române”, 7^{v} Hat.1, 6^{r} Hat.2; (adj.) 9^{v} Hat.2.
haráci s. n. „tribut plătit Porţii de către ţările române”, 3^{v}, 6^{v}, 9^{r} Hat.1, 1^{v}, $2^{r,}$ 7^{r}, 8^{r}, 11^{v}, 12^{v} Hat.2.
hatihumaiún s. n. „act emanat direct de la sultan”, 3^{r}, 8^{v} Hat.1, 2^{r}, 7^{v} Hat.2.
hatişeríf s. n. „decret, ordin emis de cancelaria Porţii Otomane către demnitarii imperiului, purtând pecetea sultanului”, 1^{r}, 3^{r}, 6^{v}, 7^{r}, 10^{r} Hat.1.
havalé s. f. „povară, greutate; îndatorire către Poartă; angara”, 9^{r} Hat.1.
hazné s. f. „vistierie”, 3^{r} Hat.1.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

hărăcér s. m. = haracciu „persoană care percepea haraciul”, 6^{v} Hat.1, 5^{r} Hat.2.
i „şi”, 3^{r} Hat.2.
ihzár s. n. „mandat de aducere în faţa justiţiei”, 4^{r} Hat.1, 2^{v} Hat.2.
iuschiuzár s. n. = ischiuzar „pricepere, dibăcie”, 7^{v} Hat.2.
izbrăní vb. IV „a lichida, a termina”, 4^{r} Hat.1.
învârtejí vb. IV „a provoca tulburări, dezordine”, 4^{v} Hat.1, 3^{v}, 5^{r} Hat.2.
madeá s. f. „ problemă, afacere; pricină”, 10^{v} Hat.2.
mahzár s. n. „memoriu, petiţie colectivă adresată sultanului sau marelui vizir”, 1^{v}, 6^{v} Hat.1; var. *magzar* 1^{v} Hat.2.
mansúp s. n. „funcţie înltă, demnitate”, 5^{v} Hat.1, 4^{v}, 9^{r} Hat.2.
marafét s. n. „îndemânare, pricepere”, 4^{v}, 7^{r} Hat.1.
matrapazlâc s. n. „escrocherie, fraudă”, 6^{v} Hat.2.
mazâl adj,. s. m. „(domnitor sau înalt demnitar) scos din funcţie; „(corp de cavalerie) format din boierii ieşiţi din funcţie”, 8^{v}, 9^{r} Hat.2; var. *mazil* 2^{v} Hat.1.
mazilíe s. f. „ordin de scoatere din domnie; starea celui mazilit”, 2^{v}, 12^{r} Hat.1, 13^{v} Hat.2.
memlechét s. n. „ţară, stat; provincie în Imperiul Otoman”, 6^{r}, 9^{r}/9^{v} Hat.2.
menzíl s. n. „căruţă de poştă cu cai, diligenţă; curier, ştafetă”, 6^{r} Hat.1.
menzíl-fermán s. n. „firman trimis prin serviciul poştal”, 6^{r} Hat.1.
metahirisí vb. IV „a folosi, a utiliza”, 9^{v} Hat.1.
miríe s. f. „vistierie a Imperiului Otoman”, 7^{v} Hat.1, 6^{r}, 9^{r} Hat.2.
mirimirán s. m. „paşă cu două tuiuri, guvernator peste o provincie”, 5^{v}, 6^{r} Hat.1, 4^{v} Hat.2.
moşneán s. m. „moştenitor”, 7^{r} Hat.1.
mucaeseá s. f. „bir în grâu care se dădea turcilor”, 7^{v}, 8^{r} Hat.1; var. *mucaisea* 6^{r} Hat.2.
mucarél s. n. = mucarer, „confirmare în scaun a domnilor romîni”, 8^{v} Hat.2.
mucazá s. f. „troc, schimb în natură”, 8^{v} Hat.2.
Muharém = Muharrem, prima lună a anului în calendarul musulman, 1^{r} Hat.2.
mulfiét s. n. „scutire de taxe pentru raiele”, 5^{r} Hat.2.
mumbaşír s. m. „agent turc, slujbaş al Divanului care făcea încasări şi execuţii fiscale”, 4^{r}, 9^{r}, 10^{r} Hat.2; var. *mubaşár* 5^{r}, 11^{r} Hat.1.
naht s. n. „bani gheaţă”. Loc. adj., adv. *În naht* = în numerar, cu bani gheaţă, 2^{r}, 3^{r}, 8^{v}, 9^{r} Hat.2.
nártul s. n. „preţ fixat de stăpînire pentru alimente şi alte produse”, 7^{v} Hat.1.
nazâr s. m. „comandant al unei cetăţi turceşti de lîngă Dunăre”, 8^{v} Hat.1, 7^{r} Hat.2.
nizám s. n. **1.** „ordin, dispoziţie dată de o autoritate”, 2^{v}, 4^{v}, 9^{r,} 12^{r} Hat.1, 3^{r}, 10^{r}, 13^{v} Hat.2. **2**. „organizare, orânduială (a unei ţări)”, 11^{r} Hat.1, 2^{v}, 11^{v} Hat.2.
nóimă s. f. „regulă; rost, scop”, 4^{v}, 5^{v}, 9^{v}, 10^{v}, 12^{r} Hat.2.
odáie s. f. „cazarmă (de ieniceri, de seimeni) folosită şi ca închisoare”, 3^{v} Hat.2.
olác s. n. „diligenţă, poştalion”, 6^{r} Hat.1, 4^{v} Hat.2.
osmanlâu s. m. „turc”, 2^{r}, 2^{v}, 3^{r} Hat.2.
pará s. f. „monedă turcească mică, de argint, a cărei valoare era egală cu a patruzecea parte dintr-un leu vechi”, 8^{v} Hat.2.
pârâş s. m. „reclamant”, 3^{v} Hat.1, 2^{r}, 2^{v} Hat.2.
pârât s. m. „reclamat”, 3^{v} Hat.1, 2^{r} Hat.2.
plenipoténţie s. f. „împuternicire, delegare”, 11^{r} Hat.1.
polítie s. f. „oraş”, 4^{v}, 6^{v}, 8^{r} Hat.1.
prăpădénie s. f. „distrugere, prăpăd”, 11^{r} Hat.1, 1^{v} Hat.2.
pretenderisí vb. IV „a pretinde”, 8^{v} Hat.2.
pretendeluíre s. f. „pretenţie”, 11^{r} Hat.1.
priveléghiu s. n. = privilegiu, 6^{v} Hat.1, 13^{v} Hat.2.
pronómie s. f. = pronomion „privilegiu”, 11^{r} Hat.2.
protásie s. f. „lucru susţinut de cineva; propunere”, 7^{r} Hat.1.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

publicarisí, ***publicí***, vb. IV „ a publica”, 1^{v} Hat.1, 13^{r} Hat.2.
raiá s. f. „Moldova şi Ţara Românească, aşa cum erau denumite de turci, care plăteau tribut Porţii, dar nu erau administrate de ea; locuitorii acestor ţări, datori a plăti Porţii un tribut anual”, 8^{r,} 9^{v}, 12^{r} Hat.1, 1^{r,} 1^{v}, 2^{r}, 2^{v}, 3^{r,} 4^{r}, 5^{r}, 6^{v} 7^{v}, 8^{v}, 9^{v}, 10^{r,} 11^{r}, 11^{v}, 12^{v}, 13^{r,} 14^{r} Hat.2.
raialâc s. n. „raia; situaţia de raia a unei ţări”, 13^{r} Hat.2.
răzmiriţă s. f. = răzmeriţă, 11^{r} Hat.1, 1^{r}, 11^{r} Hat.2.
Rebiúl-evvel, a treia lună a anului calendarului musulman, 12^{r} Hat.2.
rechebié s. f = richiabié „dare anuală pe care Ţările Române o plăteau sultanului pentru acoperirea cheltuielilor escortei sultanului”, 1^{v}, 8^{v}, 12^{v} Hat.2.
reíz s. m. „comandant”, 8^{r} Hat.1, 6^{v} Hat. 2.
rosumát s. n. = rusumat „impozit ce constituia unul dintre veniturile domnitorului”, 8^{v} Hat.2.
ruhbán s. m. „înalt cleric”, 1^{v} Hat.2.
saigíu s. n. „turc trimis să strîngă beilicul sau oieritul din Ţările Române”, 7^{v} Hat.1, 6^{r}, 29^{r} Hat.2.
sălăşluí vb. IV „ a locui”, 12^{r} Hat.1, 13^{v} Hat.2.
schélă s. f. „port; punct vamal”, 5^{v}, 8^{r} Hat.1, 4^{r}, 6^{v} Hat.2.
scópos s. n. = scop, 9^{r}, 10^{r}, 12^{r} Hat.1.
selém s. n. „aconto”, 5^{r} Hat.1, 3^{v} Hat.2.
Sefér = Safer, a doua lună a calendarului musulman, 14^{r} Hat.2.
serhát s. n. „cetate sau fortăreaţă turcească situată la graniţele Moldovei şi ale Ţării Româneşti”, 3^{r}, 3^{v}, 13^{v} Hat.2.
serhatlâu s. m. „soldat otoman din trupele dislocate în serhaturi”, 3^{r} Hat.2.
serseríu s. m. „vagabond, haimana, pierde-vară, golan”, 3^{v} Hat.2.
simfonie s. f. „fig. înţelegere”, 8^{r} Hat.1.
sintíches subst. „tratat, convenţie”, 2^{v} Hat.1.
spénge s. f. = spinge, spinţă „contribuţie pe care o plăteau turcilor locuitorii ţărilor române care se ocupau cu agricultura”, 6^{v} Hat.1, 5^{r} Hat.2.
străgănâ vb. I = a tărăgăna, 9^{r} Hat.1.
Şabán, a opta lună a anului în calendarul musulman, 8^{v} Hat.1.
şart s. n. „dispoziţie, hotărâre”, 5^{r,} 8^{r}, 10^{r}, 10^{v} Hat.2.
şeríf s. m. „guvernator; şef de comunitate religioasă”, 3^{r} Hat.2.
şeri-şeríf s. n. „pravilă juridico-religioasă musulmană”, 2^{v} Hat.2; var. *şări-şărif* 5^{v} Hat.2.
Şeval, a zecea lună a anului în calendarul musulman, 8^{v}, 9^{v}, 12^{v} Hat.1.
şteájăr s. n. „fig. centru; zonă”, 8^{v} Hat.1.
şurútri = şart, pl şurutri „dispoziţie, hotărâre; convenţie”, 2^{r} Hat.2; var. *şurututi* 12^{v} Hat.2.
taín s. n. „mâncare, hrană”, 7^{v} Hat.1, 6^{r} Hat.2.
tainát s. n. „depozit pentru proviziile alimentare ale turcilor”, 9^{r} Hat.2.
taxíl s. n. Expr. *A face taxil* = a încasa, a percepe (impozite, taxe), 11^{v} Hat.2.
teclíf s. n. „dorinţă; propunere, ofertă”, 11^{r} Hat.2.
teftér s. n. „registru, condică”, 7^{r} Hat.1.
teslím s. n. Expr. *a face teslim* = a preda, a înmâna, 3^{v} Hat.1.
teschereá „adeverinţă, foaie de drum”, 5^{r} Hat.1, 3^{v} Hat.2.
turá s. f. „monogramă a unui sultan aplicată pe acte pentru a le autentifica”, 1^{r} Hat.1, [foaia de titlu] Hat.2.
ubudiét s. n. = obuduet „dare specială oferită sultanului ca omagiu”, 2^{v} Hat.1.
ustá s. m. „căpitan de ieniceri”, 9^{v} Hat.1, 7^{v} Hat.2.
vechil s. m. „locţiitor al unui suveran”, 5^{r,} 12^{r}, Hat.1, 3^{v}, Hat.2.
vezir s. m. = vizir, „înalt demnitar al Curţii Otomane”, 5^{r}, 5^{v}, 6^{r}, 12^{r} Hat.1, 4^{r}, 4^{v}, 13^{v} Hat.2.
zabít s. m. „comandant militar; şeful poliţiei turceşti”, 4^{v}, 5^{r} Hat.1, 1^{v} 3^{r}, 3^{v}, 4^{r}, 5^{r} 8^{v} Hat.2.
zabitán s. m. „zabit”, 5^{r} Hat.1.
zahereá s. f. **1.** „provizii alimentare furnizate anual oştilor otomane din cetăţile raielelor sau celor aflate în expediţii militare”, 7^{v} Hat.1, 6^{r} Hat.2. **2**. „ produse alimentare, constituind hrană pentru oameni şi vite”, 8^{r} Hat.1, 9^{r} Hat.2.
Zilhigé= Zilhidje, a douăsprezecea lună a calendarului musulman, 1^{v} Hat.2.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

BIBLIOGRAFIE

*** DGLR 2009: *Dicţionarul general al literaturii române,* vol. VII (*T–Z*, *sub verbum* Văcărescu, Ienăchiţă), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

*** *Documente,* 1956: *Documente privind istoria României. Introducere,* vol. I, Bucureşti, Editura Academiei.

*** *Micul dicţionar academic*, 2001–2003: vol I–IV, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Bianu, Ioan şi Hodoş, Nerva, 1910: *Bibliografia românească veche. 1508–1830*. Tom. II *(1716–1808)*, Bucureşti, Editura Atelierele Socec & Co.

Bianu, Ioan şi Simonescu, Dan, 1944: *Bibliografia românească veche. 1508–1830*. Tom. IV (*Adăogiri şi îndreptări*). Bucureşti, Editura Atelierele Socec & Co.

Cîrstoiu, Cornel, 1982: *Poeţii Văcăreşti. Opere*, Bucureşti, Editura Minerva.

Cornaro, Vincenzo, *Erotokritos,* http://el.wikisource.org/wiki/%CE%95%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82, 12 octombrie 2013.

Dima, Eugenia, 1981: *Alecu Văcărescu, traducătorul* ***Erotocritului***, în „Limba română", nr. 6, Bucureşti.

Nestorescu, Andrei, 1969: *Dicţionarele lui Ienăchiţă Văcărescu şi limba română literară la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, I, Bucureşti, Editura Academiei.

Rădulescu, Theodora, 1974: *Sfatul domnesc şi alţi mari dregători ai Ţării Româneşti din secolul al XVIII-lea*, în „Revista arhivelor", nr. 1–4, anul XLIX – vol. XXXIV.

Simonescu, Dan, Vasilescu-Capsali, N., 1979: *Restituiri: Ienăchiţă Văcărescu* în „Manuscriptum", anul X, nr. 34.

Suciu, Emil, 2010: *Influenţa turcă asupra limbii române*, II, *Dicţionarul cuvintelor româneşti de origine turcă*, Bucureşti, Editura Academiei Române

Ştrempel, Gabriel, 1992: *Catalogul manuscriselor româneşti,* vol. IV, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Ursu, N. A., 2002: *Un fragment de logică tradus de poetul Ienăchiţă Văcărescu,* în *Contribuţii la istoria culturii româneşti. Studii şi note filologice,* Iaşi, Editura Cronica.

Abrevieri

Gram. = Ienăchiţă Văcărescu, *Observaţii sau băgări dă seamă asupra regulelor si orânduielelor gramaticii rumâneşti,* Râmnic, 1787.

Hat.1 = Hatişeriful Sultanului Hamid, 1774, BAR CVR–386.

Hat.2 = *Hatişeriful Sultanului Selim*, 1791, BAR CV–545.

Ist.1 = *Istoria preaputernicilor împăraţi otomani,* partea întâi, ms. 2905 BAR.

Ist.2 = *Istoria preaputernicilor împăraţi otomani,* partea a doua, ms. 2906 BAR.

Log. = Vikentios Damodos, *Prescurtare de logică după Aristotel,* Veneţia, 1759, traducere de Ienăchiţă Văcărescu, ms. 4768 de la BAR.

Prav. = *Pravilniceasca condică (1780)*, ediţie critică, Bucureşti, Editura Academiei, 1957.

ABSTRACT

In the paper the author deals with some unclear or even unknown aspects connected with the activity of the great Romanian scholar Ienăchiţă Văcărescu:

1. As a result of the linguistic and stylistic comparison between the texts known to belong to Văcărescu and the *Pravilniceasca Condică*, law code published in 1780 at the request of prince Alexandru Ipsilante, she has reached the conclusion that the text in Romanian is the work of Ienăchiţă Văcărescu.

2. The same contrastive method used on the available texts, especially the translation of the *Hatişeriful Sultanului Selim*, of 1791, allowed the author to establish, based on linguistic and textological similarities, the paternity of Ienăchiţă Văcărescu on the Romanian translation of the *Hatişeriful Sultanului Hamid,* of 1774.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)

3. Starting from previous researches connected to the Wallachian version of the *Erotokritos* by Vincenzo Cornaros, the author considers that the poem [*Într-un copaci zarifior*], attributed to Ienăchiță, is extracted from the translation of the *Erotokritos* by Alecu Văcărescu and therefore the verses belong to his son. The motif of the falk caught in love's chains is to be found in the Greek original and in the Moldavian version of its translation.

4. Citing a credible document, the author proves that the exact date of death of the great scholar is the 11th July 1797.

5. The annex at the end of the paper includes the edited text of the two *Hatişerifuri*, translated by Ienăchiță Văcărescu, followed by an index of less known words.

Keywords: concordances, contrastive method, paternity, biography, text editing.

BDD-A6961 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:47 UTC)